

T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

REKREASYON ANABİLİM DALI

EKSTREM SPORCULARIN KİŞİLİK ÖZELLİKLERİNİN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

HARUN ÖZER

DANIŞMAN

Doç. Dr. Gülsüm BAŞTUĞ

Mayıs, 2019

MUĞLA

T.C.

MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

REKREASYON ANABİLİM DALI

EKSTREM SPORCULARIN KİŞİLİK ÖZELLİKLERİNİN İNCELENMESİ

HARUN ÖZER

Sosyal Bilimler Enstitüsünde

“Yüksek Lisans”

Diploması Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih: 28.05.2019

Tezin Sözlü Savunma Tarihi: 03.05.2019

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Gülsüm BAŞTUĞ

Jüri Üyesi: Öğrt. Üy. Dr. Ercan ZORBA

Jüri Üyesi: Öğrt. Üy. Dr. Çağatay DERECELİ

Enstitü Müdürü: Prof. Dr. Tuncay ÖĞÜN

MAYIS- 2019

MUĞLA

TUTANAK

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü'nün 27/03/2019 tarih ve 883/6 sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 24/6 maddesine göre, Rekreasyon Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Harun ÖZER'in "Ekstrem Sporcuların Kişilik Özelliklerinin İncelenmesi" adlı tezini incelemiş ve aday 03/05/2019 tarihinde saat 08.30'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır. Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 70 dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin kabul olduğuna oybirliği ile karar verildi.

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Gülsüm BAŞTUĞ

Üye

Öğrt. Üy. Dr. Ercan ZORBA

Üye

Öğrt. Üy. Dr. Çağatay DERECELI

YEMİN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “**Ekstrem Sporcuların Kişilik Özelliklerinin İncelenmesi**” başlıklı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’ da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

28/05/2019

Harun ÖZER

İMZASI

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

Soyadı: ÖZER

Ad: HARUN

Kayıt No: 10250869

TEZİN ADI

Türkçe: Ekstrem Sporcuların Kişilik Özelliklerinin İncelenmesi

Y. Dil: Investigation Of Personal Properties Of Extrem Sports

TEZİN TÜRÜ: Yüksek Lisans

Doktora

Sanatta Yeterlilik

(X)

O

O

TEZİN KABUL EDİLDİĞİ

Üniversite : Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Fakülte : Spor Bilimleri Fakültesi

Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü

Tarih :

TEZ YAYINLANMIŞSA

Yayınlayan :

Basım Yeri :

Basım Tarihi :

ISBN :

TEZ YÖNETİCİSİNİN

Soyadı, Adı : Gülşüm BAŞTUĞ

Ünvanı : Doç. Dr.

TEZİN YAZILDIĞI DİL: Türkçe

TEZİN SAYFA SAYISI: 59

TEZİN KONUSU (KONULARI) :

1. Ekstrem Sporcuların Kişilik Özelliklerinin İncelenmesi

TÜRKÇE ANAHTAR KELİMELEER:

1. Ekstrem sporcular

2. Kişilik

İNGİLİZCE ANAHTAR KELİMELEER:

1. Extreme athletes

2. personality

1- Tezimden fotokopi yapılmasına izin vermiyorum.

2- Tezimden dipnot gösterilmek şartıyla bir bölümünün fotokopisi alınabilir.

3- Kaynak gösterilmek şartıyla tezim tamammının fotokopisi alınabilir.

Yazarın İmzası :

Tarih : 28/05/2019

ÖZET

Bu çalışma, ekstrem sporcuların kişilik özelliklerini incelemek amacıyla yapılmıştır. Araştırmanın örneklemini, Türkiye Motosiklet Federasyonu Afyonkarahisar, İzmir, Muğla-Fethiye’de yapılan Türkiye şampiyonalarına katılan 106 sporcu, Antalya-Kemer Dalış merkezindeki 30 dalış sporcusu, Antalya-Manavgat ve Muğla-Dalaman çayı Rafting alanındaki 20 rafting sporcusu olmak üzere toplam 156 ekstrem sporcu oluşturmaktadır. Sporcuların kişilik özelliklerini belirlemek için, Bacanlı, İlhan ve Aslan (2009) tarafından beş faktör kuramına dayalı olarak geliştirilen ölçek kullanılmıştır. Araştırmada elde edilen verilerin analizi SPSS 23,0 istatistik paket programıyla test edilmiş ve analizlerde frekans, yüzde, std. Sapma, ortalama hesaplamaları, t-testi ve tekyönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır. Analiz sonuçlarında 0,05 anlamlılık düzeyi dikkate alınmıştır.

Sonuç olarak, ekstrem sporcularda kişilik ve alt boyutlarının yaş, medeni durum, sigara kullanma, egzersiz yapma ve çocuk sahibi olma değişkenlerine göre anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuştur. Ekstrem sporcuların kişilik özelliklerinin cinsiyet, eğitim durumu, alkol kullanma, ailede spor yapan birey olması ve serbest zaman aktivitelerine göre anlamlı farklılık bulunmamıştır. Yaş değişkenine bağlı sorumluluk kişilik özelliğinin artırdığı belirlenmiştir. Kadın sporcularda, duygusal dengesizlik, dışa dönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık, sorumluluk kişilik özelliği, erkek sporculara göre daha yüksektir. Evli olmayan sporcularda duygusal dengesizlik kişilik özelliği, evli sporcularda ise sorumluluk ve yumuşak başlılık kişilik özelliği yüksek düzeydedir. Duygusal dengesizlik kişilik özelliğinin eğitim seviyesi arttıkça yükseldiği tespit edilmiştir. Çocuk sahibi olmayan sporcuların duygusal dengesizlik özelliği, çocuk sahibi olan sporcuların dışa dönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık ve sorumluluk özelliğinin yüksek değerinde olduğu tespit edilmiştir. Deneyime açıklık kişilik özelliği sigara kullanan sporcularda daha yüksek bulunmuştur. Alkol kullanan sporcuların deneyime açıklık ve duygusal dengesizlik özelliğinin yüksek olduğu belirlenmiştir. Duygusal dengesizlik kişilik özelliği değerinin egzersiz yapmayan sporcularda daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ekstrem Sporcular, Beş Faktör Kişilik, Sıfatlara Dayalı Kişilik

ABSTRACT

This study was prepared to examine the personality traits of extreme athletes. 156 extreme athletes including 106 athletes who have participated in the Turkey championship in Afyonkarahisar, İzmir, Muğla-Fethiye organized by Turkey Motorcycle Federation, 30 diving athletes in Antalya-Kemer diving center, 20 rafting athletes in the rafting area in Antalya-Manavgat and Mugla-Dalaman River formed the sample of the study. In order to determine the personality traits of the athletes, the scale developed by Bacanlı, İlhan and Aslan (2009) that is based on the five factor theory was used. The analysis of the data that obtained in the study was tested with SPSS 23.0 statistical package program and frequency, percentage, standart deviation, mean calculations, t-test and univariate analysis of variance (ANOVA) were used in analysis. In the results of the analysis, 0.05 significance level was considered.

As a result, it was found that the personality and sub-dimensions of extreme athletes were significantly different in terms of age, marital status, smoking, exercise and having children. No significant difference was found between the personality traits of extreme athletes according to gender, education status, alcohol use, individuals doing sports in the family, and leisure activities. It was observed that the individuals who participated in the survey increased their sense of responsibility as their ages increased. In women athletes, emotional imbalance, extraversion, openness to experience, gentleness, responsibility personality trait is higher than male athletes. Emotional imbalance in unmarried athletes is in the high level on the other hand responsibility and docility personality traits is high in married athletes. Emotional imbalance personality trait has been found to increase as education level increases. It is determined in the high level that emotional instability personality trait of the athletes who have no children, openness to experience, docility and responsibility personal traits of the athletes who have children. The openness to experience was found higher in the cigarette-smoking athletes than non-smoking athletes. It was determined in the high level that the athletes using alcohol have personality characteristic of openness to experience and emotional imbalance. Emotional imbalance personality trait was found to be higher in non-exercise athletes than athletes that are doing exercise.

Key Words: Extreme Athletes, Five Factor Personality, Adjective Based Personality.

ÖNSÖZ

Ekstrem sporcuların kişilik özelliklerinin incelenmesi başlıklı tez çalışmasının hazırlanmasında emeği geçen sporcu ve hocalarıma teşekkür ediyorum. Ayrıca, yüksek lisans eğitimim boyunca benden hiçbir desteği esirgemeyen, iş ahlakı ve bilim insanı tavrı ve çalışkanlığını örnek aldığım, danışmanlığımı yapan değerli hocam sayın Doç. Dr. Gülsüm BAŞTUĞ' a, çalışma boyunca görüş ve önerileri ile bana yardımcı olan kıymetli dostum Ağaç İşleri Endüstri Mühendisi Mehmet GÜNGÖR' e ve her zaman yanımda olup beni destekleyen aileme teşekkür ederim.

Harun ÖZER

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	I
İÇİNDEKİLER	II
TABLolar	IV

BÖLÜM I GİRİŞ

1. GİRİŞ	1
1.1.Araştırmanın Amacı	2
1.2. Araştırmanın Önemi	2
1.3. Problem	3
1.4. Hipotezler	3
1.5. Sınırlılıklar.....	3
1.6. Sayıtlar	4

BÖLÜM II GENEL BİLGİLER

2.GENEL BİLGİLER.....	5
2.1. Kişilik.....	5
2.1.1. Kişiliği Etkileyen Faktörler.	6
2.1.2. Kişilik Kuramları.	11
2.1.2.1. Eysenck kişilik kuramı.....	11
2.1.2.2 Atkinson ve Mc Clelland kişilik kuramı.....	12
2.1.2.3 Galton, Tyron, Gottesman, Newman, Freeman ve Holzinger kişilik kuramı.....	13
2.1.2.4. Freund Kişilik Kuramı	13
2.1.2.5. Eric Berne Kişilik Kuramı.....	14
2.1.2.6. Carl Jung ve Alfred Adler kişilik kuramı.	14

2.1.2.7. Karen Horney Kişilik Kuramı.....	15
2.1.2.8. Sullivan Kişilik Kuramı.....	16
2.1.2.9. Skinner'in Kişilik Kuramı	17
2.1.2.10. Beş Faktör Kuramı.....	17
2.1.2.11. Kişilik Tipolojisi.....	18
2.2. Kişilik ve spor.....	22
2.3. Ekstrem Sporlar.....	24

BÖLÜM III GEREÇ VE YÖNTEM

3. GEREÇ VE YÖNTEM.....	28
3.1. Araştırmanın Modeli	28
3.2. Evren ve Örneklem.....	28
3.3. Veri Toplama araçları.....	28
3.4. Verilerin Toplanması.....	29
3.5. Verilerin İstatistiksel Analizi.....	29

BÖLÜM IV BULGULAR

4. BULGULAR.....	30
-------------------------	-----------

BÖLÜM V TARTIŞMA VE SONUÇ

5. TARTIŞMA VE SONUÇ.....	41
6. ÖNERİLER	46
7. KAYNAKÇA	47
8. EKLER.....	58
ÖZGEÇMİŞ.....	

TABLULAR

Tablo	Tablo Adı	Sayfa
Tablo 4.1.	Ekstrem sporcuların demografik bilgiler tablosu.....	30
Tablo 4.2.	Ekstrem sporcularda kişilik toplam puanı ve alt boyutlarına ilişkin değerlerin incelenmesi.....	31
Tablo 4.3.	Ekstrem sporcularda kişilik ve alt boyutlarının yaş değişkenine göre incelenmesi.....	31
Tablo 4.4.	Ekstrem sporcularda kişilik ve alt boyutlarının cinsiyet değişkenine göre incelenmesi.....	32
Tablo 4.5.	Ekstrem sporcularda kişilik ve alt boyutlarının medeni durum değişkenine göre incelenmesi.....	33
Tablo 4.6.	Ekstrem sporcularda kişilik ve alt boyutlarının eğitim durumu değişkenine göre incelenmesi.....	34
Tablo 4.7.	Ekstrem sporcularda kişilik ve alt boyutlarının çocuk sahibi olma değişkenine göre incelenmesi.....	35
Tablo 4.8.	Ekstrem sporcularda kişilik ve alt boyutlarının sigara kullanma değişkenine göre incelenmesi.....	36
Tablo 4.9.	Ekstrem sporcularda kişilik ve alt boyutlarının alkol kullanma değişkenine göre incelenmesi.....	37
Tablo 4.10.	Ekstrem sporcularda kişilik ve alt boyutlarının yaptıkları spor dışında başka bir spor branşı yapma değişkenine göre incelenmesi.....	37
Tablo 4.11.	Ekstrem sporcularda kişilik ve alt boyutlarının egzersiz yapma değişkenine göre incelenmesi.....	38
Tablo 4.12.	Ekstrem sporcularda kişilik ve alt boyutlarının aile bireylerinde spor yapan olması değişkenine göre incelenmesi.....	39
Tablo 4.13.	Ekstrem sporcularda kişilik ve alt boyutlarının serbest zaman aktiviteleri değişkenine göre incelenmesi.....	40

BÖLÜM I

GİRİŞ

Çağdaş spor eğilimleri ve modern yaşam biçimi, macera aktiviteleri ve ekstrem sporuna katılımda özellikle gençler arasında, daha çok insan tarafından tercih edilip bir artışın olmasını sağlamaktadır. Doğası gereği ekstrem spor faaliyetleri tehlike unsuru içeren sporlar olarak tanımlanmaktadır (Ewart, 1983). Yapılan araştırmalar riskli spor aktivitelerine katılan kişilerde kendilerine özgü farklı kişilik özelliklerine sahip olduklarını göstermektedir (Ceylan ve ark., 2010). Bireyler kendilerini ifade edebildikleri sportif etkinliklere katılmaktadır. Aynı zamanda olumsuz davranışlardan kıskançlı, öfke, utangaçlık ve saldırganlık gibi olumsuz duygularını kontrol etmeyi öğrenirler. Yani bu uyum sürecinde olumlu etki kazanmış olurlar. Sportif etkinlikler nörovegetatif sinir sistemi üzerinde pozitif etkisi olur ve sistemin dengeli bir şekilde çalışmasını sağlamaktadır. Bazı sinirlilik hallerinin, aşırı heyecanlanmanın saldırganlık duygularının giderilmesinde yardımcı olmaktadır. Sportif başarılar bireylerin kendilerine olan güvenini arttırmaktadır (Feist, 1990; Kuru, 2003). Spor faaliyetlerine katılım ile bireyler farklı sporlar ile sosyal ilişki içerisinde olmaktadır. Yani spora katılım bireyin dinamik sosyal çevrelere katılımı ile kişinin sosyalleşmesinde önemli bir yere sahiptir. Spor, farklı kişilerden, ortamlardan inanç ve düşüncelerdeki kişililer ile diyalog halinde bulunmasıyla, onlardan etkilenmesini ve etkilemesini sağlar. Sosyalleşme açısından sporun, yeni arkadaş ilişkilerinin kurulmasını, pekiştirmesini ve sosyal kaynaşma içerisinde olmasını sağladığı söylenebilir (Küçük ve Koç, 2004). Sporun sadece spora katılanların değil aynı zamanda izleyici kitleler arasında da sohbet ve muhabbet konusu oluşturduğunu vurgulanmıştır. Campbell ve Johnson, (2005). Sporla ilgili yapmış oldukları çalışmalarda, İngiltere’de genç nüfusun yüzde 5’inin aktif olarak bir ekstrem spora katıldıklarının, yüzde 12’sinin ise herhangi bir sporda yer almak istediklerini ortaya koymuştur. Amerika’da 1978 ve 2000 yılları arasında ise ekstrem sporlara katılım oranının yüzde 244.7 oranında arttığı görülmektedir. Sayısı kesin olarak bilinmese de ülkemizde ekstrem spora katılma isteğinin arttığı bir gerçektir.

Ülkemizde özellikle son zamanlarda yayılan uçurtma sörfü ve ona yönelik ilginin artması ailelerinin hem kendilerini hem de çocuklarını bu spora yönlendirmiştir. Gençleri etkisi altına almaya başlayan “ekstrem spor” ülkemizde de gelişmeye başlamıştır. Yeni spor dallarının daha da gelişmesi için ilgili spor federasyonlarının desteği ve ilgisi oldukça önemlidir. Alışılmışın dışındaki spor dallarına gençlerin yönlendirilmesi ve desteklenmesi onların fiziksel ve ruhsal gelişimlerine katkı sağlayacak ve daha sosyal özgüvenleri yüksek ve daha bilinçli bireylerin yetişmesine katkı sağlayacaktır. Bu bilgiler ışığında, ekstrem sporları yapan sporcuların kişilik özellikleri belirlenmeye ve demografik özelliklerine göre kişilik özellikleri incelenmeye çalışılmıştır.

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, ekstrem sporcuların kişilik özelliklerini bazı değişkenlere göre incelemektir.

1.2. Araştırmanın Önemi

İnsanlar tarafından yaygın olarak yapılan sporların dışına çıkmak, farklı istek ve arzular kendisini ekstrem sporlar olarak göstermektedir. Bu sporları tercih eden insanlar için, diğer sporlara göre daha fazla heyecan daha fazla risk faktörlerini hatta en ufak hata ile ölüm tehlikesinin yaşanması söz konusudur. Bazı insanlar en az tehlikeli, risk faktörü düşük sporları tercih ederken bazı insanlar da heyecan, risk, tehlike içerek sporları tercih etmektedir. Heyecan, risk ve tehlike duygularını yaşamaya istekli olan bu insanların kişilik özelliklerinin farklı olabileceği düşünölmüş ve kişilik özelliklerinin neler olduğunu belirleme adına çalışma dikkat çekicidir. Literatür incelendiğinde ekstrem sporcular üzerine ulusal ve uluslararası çalışmaların az ve yetersiz olduğu görölmektedir. Ekstrem sporcuların kişilik özellikleri beş faktör kuramına göre sıfatlara dayalı incelenmesi ve bu çalışmanın sonuçlarının spor alandaki araştırmalara katkı sağlayacağı düşünölmektedir. Ekstrem sporcularda kişilik özelliklerinin incelenmesi, yeni sporlara olan ilginin bilimsel temeller dayandırılması, bu alanda yapılan çalışmaların az ve yetersiz olmasından dolayı önemlidir.

1.3. Problem

Bu çalışmanın amacı aşağıdaki sorulara yanıt aramaktır.

- Ekstrem sporcularda kişilik özellikleri nelerdir?
- Ekstrem sporcularda demografik bilgilere göre kişilik özelliklerinde farklılık var mıdır?

1.4. Hipotezler

Bu çalışmanın amacı, ekstrem sporcuların kişilik özelliklerini incelemektir. Bu amaç doğrultusunda bu çalışmada bazı sorulara cevap aranmıştır. Bu genel amaç kapsamında aşağıdaki sorulara yanıt aranmaya çalışılmıştır:

- Ekstrem sporcuların kişilik özellikleri nasıl dağılmaktadır?
- Ekstrem sporcuların kişilik özellikleri cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?
- Ekstrem sporcuların kişilik özellikleri yaşlarına göre farklılaşmakta mıdır?
- Ekstrem sporcuların kişilik özellikleri medeni duruma göre farklılaşmakta mıdır?
- Ekstrem sporcuların kişilik özellikleri çocuk durumuna göre farklılaşmakta mıdır?
- Ekstrem sporcuların kişilik özellikleri spor yapmalarına göre farklılaşmakta mıdır?
- Ekstrem sporcuların kişilik özellikleri madde kullanımına göre farklılaşmakta mıdır?
- Ekstrem sporcuların kişilik özellikleri serbest zaman aktivitelerine göre farklılaşmakta mıdır?

1.5. Sınırlılıklar

Bu araştırmanın sınırlılıkları şu şekildedir;

- Bu araştırma, ekstrem sporları yapan 156 ile sınırlıdır.
- Katılımcıların demografik verileri kişisel bilgi formunda yer alan bilgilerle sınırlıdır.

- Araştırma konusu, ulaşılabilen kaynaklar ve araştırmacının yeterliliği ile sınırlıdır.
- Araştırmada elde edilen veriler, Ekstrem sporları yapan sporculara Sıfatlara Dayalı Kişilik Testinin uygulanması sonuçlarından elde edilen bilgilerle sınırlıdır.
- Bu araştırma Yüksek lisans için ayrılan süre ile sınırlıdır.

1.6. Sayıtlar

Bu çalışmada şu unsurlar doğru ya da geçerli sayılacaktır:

- Çalışmaya katılan sporcuların, kendilerine verilen form ve ölçeklerdeki ifadeleri doğru ve içten yanıtladıkları varsayılmıştır.
- Örneklemin, evreni doğru bir şekilde temsil ettiği varsayılmaktadır.
- Araştırma için kullanılan anket formunda yer alan demografik bilgi formunun katılımcıların kişisel özelliklerini, Ekstrem sporcularına uygulanan Sıfatlara dayalı kişilik leğinin ise kişilik özelliklerini ölçtüğü varsayılmıştır.
- Araştırmada kullanılan ölçeğin lteğ özellik bakımından geçerli ve güvenilir olduğu varsayılmıştır.

BÖLÜM II

GENEL BİLGİLER

2.1. Kişilik

Kişilik, insanların davranışlarını etkileyen tutarlı özellikler (Mount, ve ark., 2005) veya bir kişiyi benzersiz kılan özellikler toplamıdır (Weinberg ve Gould, 2015). Kişilik, bireyin içinde yaşadığı ortamda insanlarla kurduğu ilişkilerde gösterdiği tepkiler ve kendini ortaya koyma biçimidir. Bireyin yaptığı her şey, kişilerarası ilişkileri, duyguları, düşünceleri, ilgileri, eğilimleri onun kişiliğini gösterir. Bunların uyumlu bir bütünlük oluşturmasıyla kişilik ortaya çıkar (Doğan, 2005). Bir başka tanıma göre kişilik, bireyin özel ve ayırt edici davranışlarını kapsamaktadır. Özeldir çünkü bireyin sıklıkla yaptığı en tipik davranışlarını temsil eder, kişiyi bir başkasından ayırt eder (Eripek,1993). Kişilik kavramı karakter ve mizaç (huy) kavramları ile yakın anlamlar taşımakla ve birbiriyle ilişkili olmakla birlikte eşanlamlı değildir. Karakter, kişiliğin sürekli, tutarlı, kalıplaşmış olan en belirgin özelliklerini göstermek için kullanılan bir kavramdır. “Sağlam karakterli” denilen bir kişinin genel olarak dürüst, güvenilir, özü-sözü bir, davranışlarının toplumsal değerlere uygun ve uyumlu olduğu anlaşılır. “Karaktersiz” olarak nitelendirilen bir kişinin güvenilmez, ikiyüzlü, davranışlarının tutarsız ve değişken olduğu, toplumsal değer yargılarına uymadığı anlatılmak istenir. Aslında karakterle anlatılmak istenen özellikler kişiliği özelliklerin tümü değil ancak bir bölümüdür. Mizaç ise kişinin en belirgin duygusal yönlerini göstermek için genellikle uzun süreli kalıcı ve onun özelliği durumunu almış olan sürecidir. Kişilerin öfkeli olması, neşeli olmalı veya asık suratlı olması onun mizacıdır. Bu anlamda mizaç, kişiliğin yalnız bir yönünü gösterir. Yani mizaç iç salgı bezlerin salgılanması ile ilgilidir (Cüceloğlu, 1991; Doğan, 2005). Mizaç kişinin nasıl tepki göstereceğini anlatır (Ulusoy ve ark., 2014). Öz benlik, kişiliğin gelişimi sürecinde oluşan bir kişilik boyutudur. Kişinin kendi özelliklerine, yeteneklerine, değer yargılarına emel ve ideallerine ilişkin kanılarını içerir. “Ben kimim?” sorusuna yanıtıdır (Schaffer, 2004). James’e göre öz kavramının üç yönü vardır; Maddesel öz, kişinin kendisine ait olan her şeyidir, gövdesi, elbiseleri gibi. Sosyal öz, kişinin sosyal yaşamı içinde taktığı pek çok maskeye uygun olarak davranmasıdır. Ruhsal öz, insanın kendini nasıl değerlendirdiğini, nasıl algıladığını

belirler. Öz kavramının gelişimi, bireyin çevresiyle olan yaşantılarını algılayış biçimlerine göre oluşan dinamik bir süreçtir. Kendisine yakın kişilerin tutumu ve değerlendiriş biçimleri kişi için önemlidir. Aile bireylerinin, özellikle anne ve babanın çocukla olan ilişki biçimleri, çocuğun öz kavramının olumlu veya olumsuz yönde gelişimini önemli ölçüde etkiler. Öz kavramının gelişiminde çevrenin tutumu çok etkilidir. Öz kavramı bazı öğeleri içerir. Bunlar; öz farkındalık, öz denetim, öz saygı gibi. Öz farkındalık empati ve öz denetim için de temel oluşturur, kişinin kendi davranış ve güdülerine karşı sezgi ve anlayış kazanmasıdır. Öz saygı, bireyin kendi kişiliğine karşı geliştirdiği olumlu tutumu ifade eder, ruh sağlığı yerinde olan kimselerin özelliklerinden biri olarak kabul edilir. Özsaygının gelişiminde sevgi, fizyolojik gereksinimler kadar önemlidir. (Güngör, 1989; Ulusoy ve ark., 2014). Kişilik gelişiminin önemli bir süreci olan kimlik, bireyi öteki bireylerden ayırt eden kişilik görünümünü kapsar (Schaffer, 2004).

2.1.1. Kişiliği etkileyen faktörler

Kişilik gelişmesi doğumla başlayıp süren bir süreçtir. Toplumsal davranışlarla ve etkileşimlerle, öğrenme süreciyle, toplumsallaşma süreciyle, eğitim ve öğretimle gençlik döneminin sonunda belli kişilik kalıpları oluşur. Bunlar erişkinlik döneminde süreklilik ve tutarlılık kazanır. Kişilik özelliklerinin gelişmesini etkileyen etkenler;

Kalıtsal (biyolojik- fizyolojik) Faktörler; Ateş ve Kulaksızoğlu, (2003)'na göre, organizmanın tüm özelliklerinin ve yapısının ortaya çıkışını düzenleyen genler, yalnızca saç ya da göz rengi gibi fiziksel özellikleri değil, zekâ ve kişiliği de etkilemektedir. Bireyin kalıtımsal yapısını oluşturan tüm genetik donanımı kapsayan genotip, bireyin açığa vurulmuş niteliklerini kapsayan fenotiplerin çeşitlenmesini sağlamaktadır. Böylece bir genotip değişik kişilik, değişik şekilde ve yetenekte sonsuz sayıda fenotiplerin oluşmalarına sebep olabilmektedir (Büyükkaragöz, Muşta, 1998). İnsanların görünüş ve davranışları arasındaki farklılıklar gerçekte doğumdan başlayarak vardır. Bebekler birbirine benzer görünür fakat dikkatle gözlemlendiğinde aralarında farklılık olduğu anlaşılır. Kişilik özelliklerinin doğuştan var olmadığı ve doğumla birlikte gelişmeye başladığı görüşü daha belirgin bir şekilde kabul görmektedir (Cüceloğlu, 1991; Doğan ve Doğan, 1994).

Yapısal Faktörler; Yapısal etkenler görüşü bir kuram olarak ortaya konmamış, salt gözlemlere dayandırılmıştır. Günümüzde beden yapılarıyla kişilik özellikleri arasında bir ilişki olduğu görüşü kabul edilmemektedir. Bu alanda en çok sözü edilen iki görüş Kretschmer ile Sheldon'a aittir. Sheldon bireylerin bedensel yapılarına göre kişilik tiplerinin belirlendiğini savunmuş ve üç tip kişilik olduğunu öne sürmüştür. Bunlar; Mezomorf; kuvvetli, kasları gelişmiş beden yapısı olan kaba, gürültülü, ağır bedensel faaliyetlere ilgi duyan kişilik tipidir. Ektomorf; ince uzun beden yapısı içinde, sakin, utangaç ve çekingen kişilik tipidir. Endomorf; kısa ve tombulca beden yapısı içinde, arkadaş canlısı, neşeli yaşamından memnun, kişilik tipidir.

Kretschmer, yüzün, bedenin, kafatası yapısının, kol ve bacakların ölçümlerini yaparak insanları, "piknik", "astenik" ve "atletik" olarak üç temel tipe ayırmıştır. Ayrıca, beden yapısı bakımından bunların karışımından oluşan "karma" tiplerden ve bu üç tipe de uygun düşmeyen tıpsız, biçimsiz anlamına gelen "displastik" tiplerden de bahsetmiştir. Günümüzde beden yapılarıyla kişilik özellikleri arasında bir ilişki olduğu görüşü kabul görmemektedir.

Kültürel faktörler; İnsan toplumsal bir varlıktır. İçinde yaşadığı toplumsal çevreyle ilişki kurmak ve etkileşimde bulunmak zorundadır. Bu etkileşimler çocuğa o toplumun değer yargılarını, yaşam biçimini, davranış biçimini, geleneklerini, üyelerinden beklentilerini öğretir. Öğrenme süreci olmadan kişilik gelişmesi olmaz. Aile çocuğun öğrenmesini başlatır, geliştirir, yaşadıkları toplumun kültürünü aktarır. Her toplum kendine özgü bir kişilik yapısı, yaşama biçimi, töre, gelenek, amaç ve tutumları vardır, bu özellikler kişilik gelişimini büyük oranda etkilemektedir. Bireylerin ilgi ve ideallerinin kültürel yapı tarafından biçimlendirildiğini, kültürel yapıyla birlikte değişip gelişmekte olduğunu ve kültürel faktörlerin biyolojik faktörlerden daha büyük oranda kişilik gelişimini etkilediği ileri sürülmektedir (Ateş, 2003). Bireyler bir toplumun kültürünün bir üyesi olmanın yanı sıra, toplumun bazı alt gruplarının da üyesidir. Bu alt gruplar yaş, cinsiyet, aile, meslek, sosyal sınıf, din, siyasal parti gibi çeşitli demografik özellikler sayılabilir. Eğitim kurumlarıyla birlikte bu gruplar bir kişinin rolünü ve değerini belirleyerek öğretir. Bu alt gruplardan en önemlisi ailedir. Aile çocuğun öğrenmesini başlatır, geliştirir, yaşadıkları toplumun kültürünü aktarır. Çocuğun toplumsallaşma sürecini gerçekleştirir, çeşitli davranış

kalıplarını öğretir. Bu yönüyle aile kişilik özelliklerinin geliştirilmesinde en önemli toplumsal kurum olarak kabul edilir (Doğan, 2005). Kişiliği etkileyen en önemli çevre faktörü aile olmasının yanı sıra, içinde yetişilen kültürün de kişilik gelişiminde etkili olduğu bildiren çalışmalar bulunmaktadır (Kulaksızoğlu, 2003). Bireyin sağlıklı kişilik gelişimi sağlaması için sağlıklı bir kültürel yapının gerekli olduğu belirtilmektedir (Cüceloğlu, 2000).

Aile Faktörü; Bütün kişilik teorileri, bireyin yetiştiği aile ortamını, aile fertleri ile olan ilişkilerini ve aile içi eğitimi kişiliğin yapılanması ve gelişmesinde en önemli etken olduğu noktasında birleşmektedirler. Bebeklik, ilk çocukluk ve temel eğitim dönemlerini aile içinde geçiren bireyin, anne baba ile ilişkileri, kişilik gelişiminde son derece etkilidir (Williams, 2002; Özkalp ve ark., 2000). Anne babalar kişilik gelişiminde özdeşim örnekleri olduklarından, çocukların kişilik özelliklerini olumlu ya da olumsuz yönde etkileyebilmektedirler. Ailede otoriter ve güven temsilcisi babanın, çocuğuna karşı tutumu kişilik gelişiminde önemlidir. Babaları tarafından olumsuz davranışlara maruz kalan çocukların uyum problemi yaşadıkları, ileri ki yaşlarda suç ve intihar eğilimleri gösterdikleri, bu durumun çocuğun cinsel ve zihinsel gelişimlerinde oldukça önemli etkiye sahip olduğu belirlenmiştir (Sümer ve Güngör, 1999; Ateş, 2003). Schultz ve Schultz, (2002), kişilik gelişimi üzerinde yalnız anne ve babanın değil kardeşlerin de kişilik gelişiminde etkili olduğu görüşünde bulunmaktadır. Araştırmalara göre, anne-babaların demokratik tutuma sahip olmalarının çocukların, akılcı, sosyalleşmiş, tarafsız, arkadaş canlısı, işbirliğine hazır, duygusal açıdan dengeli ve mutlu bireyler oldukları yönündedir (Ateş, 2003; Arıkan, 2001). Çocuklarına gerektiğinden fazla aşırı korumacı olan anne ve babalar, onlar üzerinde fazla özen gösterdikleri ve üzerlerine durdukların da, kendini yönetemeyen, çekingen, becerisi olmayan, nazlı, kendine güveni olmayan (Yavuzer, 2000; Altunköprü, 2002), kendi kararlarını veremeyen, girişimsiz, mızumsuz, sakar, çocukça hareketleri olan, yalnız kendini düşünen, başkalarına saygı duymak karakterde çocukları büyütürler (Arıkan, 2001).

Sosyalleşme süreci (sosyal yapı-sosyal sınıf); Toplumsallaşma ailede, ilk olarakta anne ile başlar. Bebek hayatındaki ilk günlerinden sonlar ailenin diğer bireyler, akrabalarında yakın olanları, aile dostları, komşulara ve sosyal gruplar sosyalleşmesi

açısından önemli rol oynar. Sosyalleşme bir süreçtir ve kişinin dünyaya gelmesiyle başlamaktadır. Ergenlik ile hız kazanan toplumsallaşma olgusu bu dönemlerdeki bireyler için benliğini bulma arayışıdır. Bireyin sahip olduğu roller, sosyalleşmede bir diğer önemli konudur. Sağlıklı bir şekilde sosyalleşmek birey üzerinde pek çok olumlu etki yaratır. Sonuçta bireyin özgüven duygusu ve bunların birlikte normlar ve değerler sistemi gelişir. Sosyalleşme diğer kişilere karşı anlayışlı olma ve hoşgörüyü geliştirmekle beraber, toplumsal bütünleşmenin gerçekleşmesine katkı sağlar. Genç yaştaki bireyler açısından aile, okul, televizyon ve arkadaş çevresi sosyalleşme araçlarını oluşturmaktadır. İnsan doğası gereği sosyal bir varlıktır ve yaşamı olağan ve sağlıklı bir şekilde devam ettirebilmek için rutin olan bir toplumsallaşma süreci gerektirmektedir. Bu gerekli süreç ilk olarak ailede başlamaktadır. Okul aile ortamı ardından dahil olunan sosyal ortamdır. Lise yılları ise diğer okul dönemlerine göre daha önem taşımaktadır. Bireyler bu dönemlerinde pek çok değişim yaşamakta ve bu değişime adapte olmaya çalışmaktadır. Toplumsal çevre doğası gereği bireyin üzerinde bir beklenti oluşturmaktadır. Sosyalleşme sürecinde olan bireyse çevresinin taleplerine cevap verme gereksinimi duymaktadır. Toplumlar da eğitimin temel görevlerinden birisi de, kültürün oluşturduğu mirası ve onun sürekliliğini sağlamaktır. Gençlerde arkadaş ilişkisi oldukça önemlidir ve arkadaş çevreleri genelde okulda sağlanmaktadır. (Coşgun, 2012).

Sosyalleşme sürecinde durumsallık faktörüyle yakından ilgilenmektedir. Kişiliğin sosyalleşmesinde aile ve kültür oldukça önemlidir. Fakat daha da önemlisi durumsallık faktörüdür. Sıkça ve uzun süreli yapılan çalışmalarda kişilerin o günkü istekleri fazla ve çalışan bireylerin davranışları ve kişilikleri etkilenmiştir. Örnek verecek olursak, başarı ve unvan ihtiyacı olan kişilerde veya bu şekilde yönlendirilen kişi, yoğun bir iş durumu içerisinde olduğunda hayal kırıklığına uğrar ve kişi saldırgan ve lakayt davranış sergiler Yani çalışan kişi sorunlu ve tembel bir danışta bulunur. Her ne kadar kişinin geçmiş gelişimlerine bakılsa da kesin olarak davranışlarını tahmin edilemez (Uyan, 2002).

Diğer faktörler; Ateş, (2003) kişilik gelişiminde kalıtsal, yapısal, aile, kültürel, sosyal yapı-sınıf faktörleri dışında, sosyal grup ve kurumlar (okul, arkadaş grupları vb.), kitle iletişim araçları (radyo, televizyon vb.) ile kitle yayın organları (kitap, gazete,

dergi vb.) da kişiliğin üzerinde etkili olmaktadır. Bireyin zekâ düzeyinin, ekonomik ve sağlık durumunun, geçirdiği yaşantıların, toplumun sosyo-ekonomik şartlarının, iç salgı bezlerinin işleyiş durumlarının, dürtü, güdü, duygu, düşünce, tutum gibi davranışların, mizaç, benlik ve karakterin ve kendini gerçekleştirme çabalarının kişilik gelişiminde etkili oldukları bilinmektedir (Cole ve Morgan, 2001). Gençlerin sosyalleşme sürecinde televizyon ve kitle iletişim araçlarının rolü oldukça fazladır. Günümüzde gençlerin tarzlarını, konuşmalarını, saç modelleri, ruhsal yapılarını yani tüm hareketlerini televizyon aracılığıyla, davranışlarını etkilemektedir (Özer 2007). Her türlü toplumsal tüm olayları şiddet gibi de dahil olmak üzere medyanın sorumlu olduğu görülmektedir (Doğan 1995). Televizyonun kendine has özelliklerinden biri de okuma yazmanın tarihsel sınırını aşıyor olması, nüfusun ve sosyalleşmenin enformasyon kaynağı olmasıdır (Özer 2007).Televizyonun eğitime ve haber verme amacından çok, eğlendirme amaçlı izlendiği de tespit edilmiştir (Coşkun, 2012). Kimlik gelişimi ve sosyalleşme sürecinde Gençlerin televizyon dizilerinin etkisi incelenmiş ve televizyonun gençliğin sosyalleşme sürecini olumlu- olumsuz yönde etkilemektedir ancak olumsuz yönü daha ağır basmaktadır. Sosyal medya etkileşimli bir medyadır. Geleneksel medya tek yönlü aktarma veya bilgi dağıtımını iken sosyal medya çift yönlü iletişime olanak sağlamaktadır. Örneğin televizyon, radyo gibi geleneksel elektronik medyalar sadece doğrusal bir iletişim mekanizması sunarken, sosyal medya doğrusal olmayan veya çift yönlü iletişim sunmaktadır (Lee ve Cho, 2011). Sosyal medya ve kişilik ilişkisinin incelendiği çalışmalar bulunmaktadır. Kişilik özelliklerinin gerek sosyal ağ tercihi gerekse sosyal ağ kullanım alışkanlıkları üzerinde etkili olduğu ifade edilmektedir. Aktif sosyal ağ sitesi kullanıcısı olan katılımcıların genel olarak dışa dönük kişilik özelliği gösterdikleri, deneyimlere açık bireyler oldukları belirlenmiştir (Dal ve Dal, 2014) . Quercia ve ark., (2011) göre Twitter kullanıcılarının dışadönük kişilik özelliği gösterdikleri ve duygusal denge açısından dengeli olduklarını, Gosling ve ark., (2011) göre ise facebook profilinde paylaşılan bilgi ile dışadönüklük arasında pozitif yönlü ilişki olduğu saptanmıştır, Facebook kullanıcılarının dışadönüklük ve duygusal denge skorlarının anlamlı olarak yüksek olduğunu ifade etmişlerdir (Hughes ve ark., 2012), Facebook kullanıcısı olan bireylerin dışadönüklük kişilik özelliği ortalamasının facebook kullanıcısı

olmayanlara göre yüksek olduğu, sosyal medya kullanıcılarının sorumluluk skorlarının daha düşük olduğu tespit edilmiştir (Ryan ve Xenos, 2011).

2.1.2. Kişilik Kuramları

2.1.2.1. Eysenck kişilik kuramı

Bu teori ilk gelişim gösterdiği zamanlarda dışadönüklük-içe dönüklük ve nörotisizm-stabilite boyutlarını içermiş ve buna daha sonra psikotisizm boyutunda eklenmiştir (Lewis ve ark. 2015). Dışa dönüklük, dürtüsellığı ve sosyalliği temsil eder ve bu boyuttaki kişiler, iletişimi kuvvetli, yalnız olmayı tercih etmeyen, girişken bireyler olarak tanımlanmaktadır. Nörotisizm boyutunda aşırı tepkisel ve duygusal tutarlılığı olan bir kişinin, çekingen, depresif, kaygılı, gergin, agresif ve özgüveni düşük olabileceği belirlenmiştir. Eysenck, tanımlamış olduğu kişilik özelliklerini belli davranışlarla ve duygularla ilişki içerisinde olduğu bulunmuştur. Nörotisizm de ise, korku, duygusallığı düşük, depresyon, benlik saygısı, kaygı ve mantıksız davranışlar da bulunmaya yönelik ilişki ve yatkınlığı olduğu tespit edilmiştir. Dışa dönüklükte ise, çokça arkadaş edinme, sosyal olma, şaka yapmaktan hoşlanma, kontrolsüz duygular, dürtüsellik ve bazen de güvenilmeyen kişilik özellikleriyle ilişkilendirilmiştir. Eysenck, ayırıcı olan bu kişilik özellikleriyle boyutların birbirinden bağımsız olduğunu belirtmiştir (Eysenck ve Eysenck 1975). Yapılan araştırmalarda kişilik ölçümlerinin geçerli ve güvenilir ölçümler oldukları bilinmekle birlikte, ölçümlerin çok uzun olmaları, araştırmaların kişilik özelliklerini belirlemede bazı sorunlara sebep olmaktadır (Karancı, Dirik ve Yorulmaz, 2007).

Kişilik farklılıklarını 6 farklı kategoride incelemiştir. Bu altı faktör şunlardır

1. İçedönüklük-Dışadönüklük (Ayrıntılı düşünme, etkinlik, sorumluluk, riske girme, sosyallik, kendini ifade, ataklık,)
2. Duygusal Dengesizlik ve Uyum (mutluluk, özsaygı, kaygısızlık, suçluluk duygusu, takıntı ve saplantı, takıntı ve saplantı, hastalık kuruntusu, özgürlük ve özerklik,)
3. Dik başlılık- yumuşak başlılık (uzlaşmazlık, kendine güvenmek, heyecan arayışı, çıkarıcılık, başarı tutkusu, Saldırganlık, erkeklik-dişilik)
4. Espri anlayışı (saldırganlık, taşlama, saçmalık, cinsellik)

5. Sosyal ve Siyasal Tutumlar (sosyalizm, serbestlik, dincilik, özgürlükçülük, ırkçılık, gericilik, barışseverlik)

6. Cinsellik ve Ortalama Cinsiyet (serbestlik, cinsel tatmin, nevrotik cinsellik, kişiliğe önem vermeyen seks, pornografi, cinsel utangaçlık, cinsel tutuculuk, cinsel tiksinti, cinsel heyecan, bedensel seks, saldırgan seks) (Eysenck ve Wilson, 2000).

2.1.2.2. Atkinson ve Mc Clelland kişilik kuramı

İnsanların günlük ihtiyaçlarının (su, yemek, uyku gibi biyolojik ihtiyaçlar) yanında kişiden kişiye farklılıkları olan psikolojik ihtiyaçları da vardır. Atkinson ve Mc. Clelland 1960'lı yıllarda kişilerin motivelerini belirlemek amacıyla bazı yöntemler geliştirmişlerdir. Yapmış oldukları bu çalışmalarda bireyler arasında güç arzusu, başarı arzusu, ve herhangi bir olguya bağlanma isteği açısından farklılıklar bulunduğu saptanmıştır(Aytaç, 2001). McClelland; Maslow ve Herzberg' den farklı düşünerek insanların çeşitli ihtiyaçlara yöneldikleri ve bu ihtiyaçları karşılandığı ölçüde tatmin olacakları görüşünü savunmuştur. Başarma İhtiyacı Teorisi adı verilen bu çalışmaya göre kişi üç tür insan grubu ihtiyacı etkisi altında davranış gösterir. Başarma ihtiyacı: başarma ihtiyacı kuvvetli olan bir birey kendisine ulaşılması güç ve çalışma gerektiren anlamlı amaçlar seçecek, bunları gerçekleştirmek için gerekli yetenek ve bilgiyi elde edecek ve bunları kullanacak davranışı gösterecektir. İlişki kurma ihtiyacı: Başkaları ile ilişki kurma, gruba girme ve sosyal ilişkiler geliştirmeyi ifade etmektedir. Bu ihtiyacı kuvvetli olan bir kişi kişiler arası ilişkiler kurma ve geliştirmeye önem verecektir. McClelland, Maslow gibi, insanların temel fizyolojik ve güvenlik ihtiyaçlarından söz etmemiş, daha doğrusu bu ihtiyaçların üzerinde bulunan üç tür ihtiyacı ele almıştır. Gerçekten de, insan doğası gereği sosyal ilişkilerde bulunma (arkadaşlık, dostluk, sevgi vs.) ihtiyacını hisseder. İnsan aynı zamanda güç elde etmeyi seven bir yaratıktır. Bu maddi bir güç (para) olabileceği gibi, makam, mevki, otorite şeklinde bir güç de olabilir. İnsan ayrıca yaptığı işleri başarmayı arzulayan ve bundan haz duyan bir varlıktır (Aktan, 2006).

2.1.2.3. Galton, Tyron, Gottesman, Newman, Freeman ve Holzinger kişilik kuramı

Bu kuramcılar kişiliği biyolojik açıdan ele almış ve temel yaklaşımları insanların belirli özelliklerini nesiller boyunca yakınlarına aktarmış olduklarını ve bazı kişilik özelliklerinin de kalıtsal olarak taşıdığı görüşündedirler. Galton, ailede bulunan bazı özelliklerin nesiller boyunca ailede görüldüğünü saptamıştır. Tyron ise zeka ile kalıtım arasında ilişki olduğunu belirlemiştir. Gottesman, ikizleri inceleyerek bazı davranışların benzer kişilik özelliklerin genetik olarak kaynaklandığını belirlemiştir. Newman, Freeman ve Holzinger ise ikizlerin, fiziksel yapısı, zekaları, ağırlıkları arasında benzerlik olduğu ve bu benzerliklerinde kişilik özelliği oluştursa da önemli olduğunu ileri sürmüşlerdir (Başaran, 2000).

2.1.2.4. Freud Kişilik Kuramı

Sigmund Freud tıp alanında eğitim görmüş nöroloji uzmanıdır. Freud'a göre ilk çocukluk yıllarında geçirilen yaşantının kişilik gelişiminde önemi büyüktür. Yaşamın ilk yıllarında yapılandırılan özellikler son derece kuvvetlidir ve sonradan değişime büyük direnç gösterir (Cüceloğlu, 2000). Freud'un kişilik gelişiminde çocukluk yıllarına verdiği önem, çocuk yetiştirmede anne-baba tutumlarının önemine dikkat çekmesi ve kendisinden sonra gelen bir çok kuramcının kişilik gelişimi ile ilgili açıklamalarına ışık tutması açısından hala önemini korumaktadır (Aral ve ark., 2000). Freud'a göre kişiliğin güdüsü ve kişinin en büyük yoksunluğu "sevgi" dir. Freud, "bilinçaltı güdüleme", "ihtiyaçların engellenmesi", "davranışlarda duygu ve tavırların etkisi" gibi konuları ilkel benlik (id), benlik (ego), üst benlik (süper ego) olarak 3 dilimde incelemiştir. Freud'a göre insan eğilimleri ve sevgi güdülerinin toplandığı yer olan id, insanın ilkel zihinsel yapısıdır. İd, içgüdüsel ve bilinçsiz davranışların kaynağı durumundadır. Süper ego id'in karşıtıdır. İnsanı topluma uydurmakta ve faaliyetlerin toplumca kabul edilebilir biçimde ortaya çıkmasına yardım etmektedir. Ego ise, id ve süper egoyu dengeleyici durumunda olup, id'in taleplerini süper egoya uygun bir hale getirmeye çalışır. Ego başarılı olmazsa bireyde zihinsel gerginlik, tereddüt ve çekişme doğar (Başaran, 2000). Bir insanda, id, ego, süper ego bölümlerinden hangisinin ağır bastığı gözlemlenebilir. Toplumsal kuralları hiçe sayan, kafasına estiği gibi davranan bireylerde idin, sürekli olarak ahlak

kurallarını ve başkalarının ne diyeceğini dikkate alan ve kurallara sıkı sıkıya bağlı olan bireylerde süper egonun, sürekli olarak akılcı olmaya çalışan bireyler de ise egonun baskın olduğu söylenebilir (Bacanlı, 2001).

2.1.2.5. Eric Berne Kişilik Kuramı

Eric Berne kişiliği duygusal yönden ele almış olup 3 dilimde incelemiştir;

- Çocukluk (olgun olmayan) : Her birey kısmen çocuktur. Çocukça davranışlarda bulunmak bireylerin yaşantılarında yaratıcılık ve zevk etkisinin olduğu bulunmalı ve süreklilik göstermelidir.
- Olgunluk (yetişkinlik) : Berne, bireylerin davranışlarını nasihat ve yasaklarla düzenleyen zihinsel yapısının kişiliğin ebeveyn yönünü oluşturduğunu söylemektedir. Freud'un süper egosuna oynadığı role karşılık gelmektedir.
- Atalık: Yetişken davranışları çevrede yaygınlaştırmak için bireyin girişmiş olduğu çabaları toplamından oluşan küçük büyük bir insanda bulunan bir kişilik kısmıdır (Eren, 2004).

2.1.2.6. Carl Jung ve Alfred Adler kişilik kuramı

Jung içedönük (introvert) ve dışadönük (extrovert) kavramlarını ilk kullanan kişidir. Jung'un kavramları arasında en çok kullanılan ve yaygın olanları içedönüklük ve dışadönüklüktür. İçedönük bireylerin ilgi ve düşünceleri iç dünyasına doğru ilerlemiştir, diğer bireylerle çok fazla birlikte olmazlar. Dışadönük bireyler ise devamlı olarak başkaları ile birlikte olma ve yalnız kalmak istemezler. Jung, bireylerin etkili bir yaşam devam ettirmesi için bu iki yönü de dengeli bir şekilde tutması gerektiğini ileri sürmüştür. Jung'a göre kişilik sorunları, bu iki kavram arasındaki dengesizlikten doğar. Jung'a göre iki temel tipin özellikleri şunlardır ;

a) İçe dönük tip kendi ilgi ve düşünceleri iç dünyasına doğru ilerlemiş ve dış dünyanın etkisini kabul etmeyen bireydir. Uyarınları kendi içinden alır.

b) Dışa dönük tip, gereksinim duyduğu dış dünyaya yönelir. Uyarınları dış çevreden alır (pdrgunlugu.net/carl-gustav-jungun-kisilik-kurami).

Jung'a göre kişiliğin önemli kısmı bilinçdışı ve benliktir. Düşünür, ırk bilinçdışı kavramını geliştirmiş, kalıtım ve genler yoluyla ırkların nesiller boyu devam eden

ortak özelliklerinden bahsetmiştir. Jung'a göre kişinin davranışları geçmişten etkilenir; ancak geleceğe dönük olarak yapılır. Jung'un görüşlerini Adler tamamlamaktadır. Adler'e göre; bireyin temel amacı, kendini güçlü kılabilecek davranışları göstermektir. Kendini yeterince güçlü hissetmeyen kişinin grup ve toplum içinde aşağılık kompleksi içinde hareket edeceğini, kendini güçlü kılabilecek diğer alanlar arayışı içinde bulunarak kapıldığı bu kompleksi telafi edeceğini açıklamaktadır (Eren, 2004).

2.1.2.7. Karen Horney Kişilik Kuramı

Freud'çu bakışa göre insan davranışlarının içgüdü denilen fizyolojik olaylardan kaynaklandığı görüşüne karşı Horney, bozuk davranışların aile içi ilişkilerde ki aksaklıklar sonucu ortaya çıktığını ve ayrıca, sosyo-kültürel etmenlerin de bu öğrenme sürecini önemli oranda etkilediği görüşünü savunmuştur. Biyolojinin davranıştaki önemini arka plana atılması bu yaklaşımın önemli noktalarından biridir. Horney'e göre davranışlar, insanın çevresiyle olan ilişkilerinde geliştirdiği tepkilerin örgütlenmiş örüntülere dönüşmesiyle var olur. Bu tepkiler hayatın ilk dönemlerinde oldukça sınırlıyken, zamanla daha geniş ilişki alanlarına yayılır. Karmaşık yapıdaki tepki örüntülerine yetişkinlik döneminde dönüşmektedirler. Birbirleriyle etkileşim içerisinde olan insan yaşamı boyunca geliştirdiği algılar, düşünceler, duygular, değerler ve amaçlar davranışların belirleyicileridir. Horney'in yaklaşımına göre davranış, ortaya çıkış şeklinin çözümlenmesiyle birlikte yaşanmakta olan zaman bağlamında değerlendirilmelidir. Yani davranışı değerlendirirken yetişkin yaşamı ile çocukluk yaşantıları arasında pek ilişki kurulamamaktadır. Çünkü bireyin çocukluk döneminde yaşadığı tecrübeleri ile yetişkinlik döneminde yaşadıkları arasında birçok kişinin hayatı ve davranışları etkili olabilir (Geçtan, 2000). Kıyaslanmamak ve farklı olmak yaşanan her çatışma türü için geçerlidir. Bireyin bu çatışmalar sırasında seçim yapma noktasında istekli olmalı ve yapılan seçimin getirdiği sorumlulukları sahiplenmelidir. Birey arzularına varabilmek için gereken gayreti gösterme yürekliliğini, çatışmalarda kişinin gerilimle birlikte seçim yapma durumunun pekiştirilmesiyle kazanır (terapistim.tr.gg/karen-horney). Kişiliğinin yöneticisi ve belirleyicisi bireyin temel iki eğiliminde gereklidir. Bu iki temel eğilim doyum ve güven duygusudur. Güven duygusunun önemli olduğu

zamanların başında çocukluk dönemi gelir . Bu dönemde bireyin temel ihtiyaç ve amaçları emniyet içinde yaşamak ve tehlikeden uzak durmaktır (Schultz ve Schultz, 2001). Korkularını ve endişelerini yenmek için harekete geçmek her birey için geçerlidir. Kendilerini korkuya düşüren ve endişelendiren şeylere karşı insanlar, belirli taktikler ve kalıp davranışlar geliştirirler. U davranış kalıpları insanın sosyal ilişkilerini yönlendirmekle birlikte, sinirsel gerilimlerden kurtarmayı hedefler. Bu taktikler şu şekilde özetleyebileceğimiz 3 ana gruba ayrılabilir.

- İnsanlardan uzak durmak ve onlara karışmamak ve bağımsız bir şekilde yaşayarak korkulardan ve endişelerden sıyrılmaya taktikleri.
- İnsanlara yakın olmak ve onlara yaklaşmak, sevgi duymak suretiyle korku ve endişeleri gideren taktikler.
- İnsanlara mücadeleye girmek ve onlara karşı gelmek, diğer insanlara güçlü olduğunu kabul ettirmek suretiyle korku ve endişelerden sıyrılmaya taktikleri (Eren, 2004).

2.1.2.8. Sullivan Kişilik Kuramı

Sullivan, kişilik kuramlarının birçoğunda bulunan bir boşluğu doldurmuş ve kişiliğin incelenmesinde insanlar arası ilişkilere öncelik tanımıştır. Sullivan'a göre organizmanın dışında yer alan olaylar davranışın oluşumunda etkilidir. Kişilik varsayımsal bir olguyken ilişkiler sadece incelenerek anlaşılabilir. Bu sebeple inceleme birimi birey değil etkileşim ve ilişki durumudur. Kişiliğin yapısal örgütü içsel algılar ile değil, insanlar arası ilişkilerin ürünüdür. İnsan ilişkileri, anımsama, düş kurma, düşünme, algılama ve ruhsal süreçleri içinde barındırmaktadır. İnsanlar arası ilişkileri yansıtan bir diğer olgu da rüyalardır. Sullivan kişiliği en temel işlevi gerilimi giderme olan ve bu hedef doğrultusunda çalışan bir enerji sistemi olarak değerlendirmektedir. Oluşan fırsatlarla bağlantılı olarak kişinin sosyal ilişkileri ve yeteneklerinin gelişmesi, toplumun istekleri doğrultusunda gelişir ve değişir. Sullivan'a göre bebeklik harici herhangi bir döneme girmeden normal gelişim akışındaki kişi öncesinde bir önceki dönemini başarıyla geçip ve incelemiş olması gerekir. gelişimin durması çevresel koşullara bağlı olarak her çağda olabilmektedir.

Bu durumsa ileriki dönemdeki gelişimi olumsuz etkileyebilmektedir (Yanbastı, 1990).

2.1.2.9. Skinner'in Kişilik Kuramı

İnsan davranışının her yönüyle uygulanabilen edimsel koşullanma kavramıyla açıklanır. Kişinin edimsel koşullar yoluyla edindiği davranışta kişiliği belirten kavramlar olduğunu savunmaktadır. Skinner'e göre fobik tepkiler klasik koşullanma kurallarına göre gelişir ve bireyde davranışa dönüşür. Fobik tepkiler, akla uygun olmayan bir korku, nevrotik ve genellikle yer ve nesne veya olayla ilişkilidir. Skinner, fobik tepkinin klasik koşullanma olduğu görüşündedir. Freud'un kişinin doğuştan getirdiği olarak gördüğü saldırganlığı skinner, farklı öğrenilmiş davranış olarak görmüş ve kişinin saldırganlıkla, diğer tür davranışların aralarında bir fark olmadığını belirtmiştir. Skinner kumar oynayan bireyin kendini oynamaktan alıkoyamamasının sebebini, değişen oranlı pekiştirmeyle açıklamıştır. Bu bireylerin 25 değişen oranlı pekiştirmenin etkisiyle davranış sergilediğini öne sürer. Freud'un ileri sürdüğü gözlemlenemeyen iç süreçler ve olgular olarak açıkladığı davranışı, skinner bu olgular ve süreçlere gitmeden, bireyin dışında ve çevresinde olan gözlenip ölçülebilen birimlerle bu davranışların açıklanabileceğini savunmuştur (Cüceloğlu, 2000).

2.1.2.10. Beş Faktör Kuramı

Paul Costa ve Robert McCrae tarafından 1985 yılında yapılan çalışmalarda "faktör" olarak isimlendirilen davranış değişkenlerinin büyük insan gruplarının çok yönlü ölçümü ve puanlamasında kullanılabileceği gösterilmiş, geliştirilen Beş Faktör Kişilik Kuramının bütün kişilik özelliklerini bünyesinde toplayan ve bu özellikleri geniş kapsamlı olarak açıklayan bir kuram olduğu ileri sürülmüştür (Develioğlu, 2013). Beş Faktör Kişilik Kuramı, bu anlamda bütün kişilik özelliklerinin evrensel ve eksiksiz olarak gözleme dayalı bir biçimde beş temel boyutta ele alınıp sınıflandırılması olarak tanımlanmaktadır (McCrae ve Costa, 2003). "Beş Faktör Kişilik Kuramı," farklı görüşleri bir çatı altında bütünleştirmiş görünmektedir. Gerçekten de, yapılan kültürlerarası araştırmalar, kişiliğin temel boyutlarının beş faktörde toplanabileceğini göstermiştir (Bacanlı, İlhan ve Aslan, 2009).

Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi; Bacanlı ve diğ.(2009), kişilik araştırmalarında kullanılmak üzere pratik, ekonomik ve katılımcılar tarafından kısa sürede cevaplanabilecek bir araç geliştirmek amacıyla, Beş Faktör kuramından yola çıkmışlar ve bu faktörlere uygun birbirine zıt sıfat çiftlerine dayalı 40 maddeli bir ölçek geliştirmişlerdir. Türkçe sıfatların seçilerek bunların beş faktörlü bir yapıya uygun olup olmadıklarının analiz edilmesine dayanmaktadır. Beş Faktör modelindeki faktörlere uygun sıfat çiftleri kullanarak az maddeli ve iki uçlu bir ölçek geliştirmişlerdir. Bu bağlamda, Bacanlı ve diğ. (2009) tarafından geliştirilen Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi (SDKT) Türkiye’de patolojik olmayan bireylerin kişilik yapılarını temel boyutta ölçecek kısa, ekonomik ve pratik bir araç olmasının yanında Türk üniversite örneklemleri üzerine eğilmesi bakımından önem arz etmektedir.

2.1.2.11. Kişiliğın Tipolojisi

Dışadönüklük; altında toplanan özellikler arasında canlı, hareketli, faal, konuşkan hazırcevap, şakacı, hoşsohbet, değışik, ilginç, neşeli, çekici, etkili, duygularını ifade eden gibi sıfatlar yer almaktadır. Bu boyutun diğeri ucunda yer alan kişiler içe dönük bireyler olarak adlandırılır. İçe dönük bireyler az konuşan, sessiz, utangaç, kapalı, ağır başlı, kendi halinde, sıkıcı, durgun, hüznü, hareketsiz, iddiasız, pasif gibi özelliklerle (Somer, Korkmaz ve Tatar, 2002) tanımlanmaktadır. Kişiliğın dışa dönüklük boyutundaki bireylerin, baskın, heyecanlı, pozitif, sosyal, girişken, enerjik, konuşkan, iddialı, sempatik, ve neşeli olma gibi kişilik özelliklerinde bulunurken; içe dönüklük boyutundakiler ise çekingen, sakin, kapalı, yalnız kalmaya meyilli ve mesafeli olma gibi özelliklerde bulunmuşlardır (McShane ve Von Glinow, 2005). Dışa dönüklüğün temelini oluşturan dış dünyaya açıklık özelliğı yüksek bireyler grup içindeki diğeri bireylerle kolay iletişim kurar, kaynakların bulunması ve kullanılmasında öncülük ederler (Zel, 2001). Goldberg’e göre, baskınlık ve aktivite, Dışa dönüklük faktörünün temel belirleyicileri arasındadır. Ayrıca, sosyallik ve insanlarla birlikte olmayı sevmeye, eğlenceyi sevmeye, liderlik, güç, istekli olma ve arkadaşça davranma gibi özellikler de bu faktörü temsil etmektedirler (Somer, Korkmaz, Tatar, 2002). Birçok çalışma dışadönük insanların olumlu duyguları yaşamaya eğilimli, daha mutlu insanlar olduğunu göstermiştir (Costa ve McCrae, 1980; Watson ve Clark, 1984). McCrae ve Costa’ya göre dışa dönüklük ile ilgili

temel olarak altı tane tanımlayıcı sıfat bulunmaktadır. Bu sıfatlar aşağıda ifade edildiği şekildedir;

- Girişkenlik (neşeli ve birçok arkadaşı bulunan–soğuk ve arkadaş ilişkileri düşük olan),
- Aktif (enerjik ve hızlı hareket edip, hızlı yürüyen–sakin, yavaş ve düşünceli yürüyen),
- İddialı (sözü geçen ve kuvvetli–mütevazı ve utangaç),
- Maceracı–heyecan odaklı (gösterişli–ihtiyatlı),
- İyimser (güler yüzlü ve cesur–isteksiz ve sakın),

• Sıcakkanlı (sempatik ve konuşkan–soğuk ve insanlardan kendini soyutlayan) bu sıfatlar dışa dönük kişilik özelliklerini tanımlamaktadırlar (Shaye, 2009). Yapılan çalışmalara bakıldığında dışadönük bireyleri; heyecan odaklı, enerjik, birçok arkadaşı bulunan ve arkadaşlarıyla çok vakit geçiren, güler yüzlü, sempatik gibi özelliklerle tanımlayabileceğimizi, içe dönük bireyleri ise daha ihtiyatlı, sakın, utangaç, yavaş ve çok düşünceli bireyler olarak tanımlayabileceğimizi söylemektedir. Dışa dönük kişilerin temel motivasyon kaynakları “üstün olma ve ödül kazanma isteğidir” (Saymaz, 2003). Nitekim, yapılan araştırmalar, dışa dönük kişilerin insanlarla birlikte olmaktan, eğlenmeden, liderlikten ve güç sahibi olmaktan hoşlandıklarını göstermiştir (Somer, Korkmaz ve Tatar, 2002).

Nörotiklik (duygusal denge); Bu boyuttaki kişileri, duygusal kararlılığı ve kişisel uyum devamlılığı üzerinde değerlendirir. Nörotiklik, sinirlilik, korku, hüzn, suçluluk gibi olumsuz birçok duyguyu yaşama eğilimidir (Costa ve McCrae, 1995). Bu boyutta yüksek puan alan bireyler dolayısıyla güvensiz, endişeli, gergin, sinirli, alıngan, içe kapanıklık gibi duygusal dengesizlik ve sıkıntı yaşarlar (Friedman ve Schustack, 1999; Burger, 2006). İlişkilerine bağlı kalmakta ve kişiler arasında ilişki kurmakta zorlanırlar, stresli olduklarında duygusal stratejilerini kullanırlar (Kınık, 2007). Nörotiklik boyutunda düşük puan alanlar ise dengeli, özgüveni yüksek, sabırlı, çevreye ve şartlara iyi uyum sağlayan, rahat, sakın, aşırı ve uygunsuz duygular yaşamayan normal bireylerdir (Friedman ve Schustack, 1999; Burger,

2006). Duygusal dengesizlikleri düşük bireylerin olumsuz duyguları yaşamaya eğilimli (Watson ve Clark, 1984) oldukları vurgulanmaktadır. Bu bireylerin katı, kolay adapte olamayan ve ürkek oldukları, anksiyeteye yatkın olduklarından yeni durumlardan çekindikleri ve bağımlılık ve çaresizlik duygularını daha fazla yaşadıkları ifade edilmiştir. Türkçede bu kişiler huzursuz, sinirli, asabi, karamsar, problemlili, bunalımlı, endişeli, şüpheli, gergin gibi sıfatlarla tanımlanmaktadır. Bu kişilik faktörünün diğer ucunda yer alan kişileri tanımlamak için ise mutlu, sakin, iyimser, sabırlı, rahat gibi sıfatlar kullanılmaktadır (Somer, Korkmaz ve Tatar, 2002). Duygusal dengesizlik rahatsızlıkları kaygı, bedensel tepkiler, depresif tepkiler, fobiler ve histerik dönüşümler gibi rahatsızlıklar oluşturmaktadır. Araştırmalar duygusal dengesi düşük olan kişilerin yaşam değişiklikleriyle başa çıkarken (Ormel ve Wohlfarth, 1991) stres yaşadıklarını göstermiştir. Yüksek düzeyde duygusal dengesizliği olan kişiler anksiyete, depresyon ve kızgınlık gibi duyguları daha fazla yaşayıp, stresli durumları pozitif mücadele edilebilecek olaylar olmaktan çok tehdit olarak algılamaktadır (Gallagher, 1990; Bardavit, 2007). Problemleri mücadele gerektiren olaylar olarak değil, tehdit olarak gördüklerinden pasif veya duygu odaklı stratejiler kullanırlar (David ve Suls, 1999). Duygusal dengesi düşük bireylerin kendilerine stres yaratan olayın üzerine gitmektense başa çıkma stratejilerini duygularını rahatlatmaya yoğunlaştırdıkları görülmektedir (Carver ve Scheier, 1994).

McCrae ve Costa' ya göre duygusal dengesizlik ile ilgili temel olarak altı tane tanımlayıcı sıfat bulunmaktadır. Bu sıfatlar aşağıda ifade edildiği şekildedir (Shaye, 2009);

- Endişeli,
- Düşmanca duygulara sahip,
- Düşüncesiz,
- Depresif,
- Kendinin farkında,
- Kırılgan.

Bu tanımlayıcı kavramlar duygusal dengesizlik kişilik özelliklerine sahip olan bireyleri betimleyen sıfatları oluşturmaktadır. Bu tanımlayıcı kavramlarla ifade edilen bireyler düşmanca duygulara sahip, depresif, kederli endişeli gibi duygularla yaşayan bununla birlikte bu duygulardan haz alarak genellikle bunları deneme eğiliminde olan bireyleri ifade etmektedir

Deneyime açıklık;

Bu boyut, araştırmacıların en az görüş birliğine vardıkları boyut olup zekâ, kültür ve deneyime açıklık olarak adlandırılmıştır (Somer, Korkmaz ve Tatar, 2002). Kişiler arası ilişkilerde açık olmaktan ziyade deneyimlere açık olma anlamına gelir (Burger, 2006). Bu boyut bireyleri yeni deneyimlere açık olma ile alışkanlıklara bağlı olma sürekliliği arasında bir noktaya yerleştirir (Yazgan-İnanç ve Yerlikaya, 2015). Bu boyut, ilgili olma, yaratıcılık, bağımsızlık, meraklılık, yeniliklere ve değişime açık olma gibi kişilik özelliklerinden meydana gelmektedir (Doğan, 2013). Burger (2006), açıklık boyutundan yüksek puan alan bireylerin bağımsız düşünce yapısı, geniş bir hayal gücüne sahip olup çok yönlü düşündüklerini, bu boyuttan düşük puan alan bireylerin ise geleneksel bir düşünce yapısına sahip olup yeniliklere açık olmaktan ziyade daha önce bildikleri ve tecrübe ettikleri yaşantıları tercih ettiklerini ifade eder. McCrae ve Costa 1985 ve 1992 yıllarında yapmış oldukları çalışmaların sonucunda deneyime açık kişilik yapısı ile ilgili altı tane temel sıfat belirtmişlerdir. Bu sıfatlar aşağıda belirtildiği şekildedir (Shaye, 2009):

- Duygusal,
- Fikir sahibi,
- Estetik,
- Aktif,
- Fantastik,
- Değer sahibi.

Bu sıfatlar gelişime açıklık özelliğini kişiliğinde bulunduran bireyleri tanımlamaktadır. Birey yeni olana ilgili, hayal gücünün sunduklarına inanan, zeki,

entelektüel sermayesi olan şekilde tanımlanıyorsa kişiliğinde gelişime açıklık özelliklerini barındırıyor anlamına gelmektedir.

2.1.3. Kişilik ve spor

Sportif etkinliğin kişilik üzerine yaptığı etkili şu şekilde sıralayabiliriz; karakterin şekillenmesini sağlar, takım sporları iş birliği yapmayı geliştirir, bireysel sporlar kişinin iç disiplinini geliştirir ve dürtülerimizden saldırganlık duygusunu sosyal kurallara uygun şekilde doğal bir yolla giderilmesini sağlar (Koruç ve Bayar 1989). Spor adil bir mücadele öğretirken tehlikeli idmanlar, kişinin cesaretini arttırmaktadır. Bazı spor dalları yüksek bir iletişim değerine sahiptir. Bununla birlikte beden eğitimdeki serbestlik ve zorunlu olmayış, öğrenci-öğretici ilişkilerini geliştirirken, sporcunun sosyalleşme sürecine yardımcı olur. Kişinin kendini kontrol etme mekanizmalarından biride spordur (Kuru, 2000). Sporcuların başarıları ve performansları, aktif antrenman yapmak ve genetik yapı ile birlikte beden-zihin etkileşimi doğrultusunda zihinsel süreç duygu ve düşünce kontrolüne bağlıdır (Syer ve Connolly, 1998). Beden eğitimi faaliyetleri ve sportif aktivitelerin gençlerde sağlıklı fiziksel uygunluk süreci için en iyi yolu olduğu düşünülmektedir. Fiziksel aktivite ve fiziksel benlik algısının, çeşitli bölümlerinde tercih ve katılım bağlamında önemli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Psikolojik gelişim, fiziksel olarak iyi halde olmaktan etkilenmektedir. Yapılan araştırmalarda, vücut geliştirme sporunun fiziksel ve ruhsal gelişimine etkisi çalışılmış ve sonucunda, bireylerin kuvvetteki ve kas kütleindeki artışla birlikte özsaygı ve erkeklik duygularında artış olduğu bulgulanmıştır (Olrich, 1992). Doğa sporları, katılmaktan büyük zevk duyulanı, heyecan ve tutku duyguları uyandıran, seyrederken de heyecanla birlikte doğaya duyulan özlemi hissettiren, kişileri doğa ile bütünleştiren spor dalıdır (Mengütay, 2003). Demirkan (2003) göre ise, doğa sporu insan müdahalesi görmemiş doğada herhangi bir mekanik yardım almadan duysal, bilişsel ve devinimsel yetilerimizi kullanarak yaptığımız sporlardır. Mevsim olarak kışı tercih edebileceğimiz spor dalları kar ve buzda yapılabilenlerdir. Ancak gelişen teknolojiyle birlikte açık ve kapalı alanlarda da kar ve buz yapay olarak üretilebilmektedir. Örnek vermek gerekirse, buz hokeyi, kayak ve kızak bunlardan bazılarıdır. Havada yapılan sporlar, uçuş araçları ve belirli teknikler kullanılarak yapılan spor dallarıdır. Örnek olarak; yelken kanat, paraşüt, delta kanat, yamaç paraşütü ve planör verilebilir. Su yüzeyinde

ve altında çeşitli hareketlerle yapılan sporlara su sporları denmektedir. Su sporlarına örnek olarak, uçurtma sörfü, kürek, katamaran, yelkencilik, rafting, serbest dalış, su altı dalış, kano, su kayağı, winturf ve su topu verilebilir. Sporlardan karada yapılanlara ise örnek olarak, bisiklet, doğa kanyon gezintisi, mağaracılık yürüyüşü, oryantiring, doğa kampçılığı, izcilik, zirve yürüyüşü, dağcılık ve kaya tırmanışı verilebilir. Doğa sporlarından rafting katılanlarının enerjilerini boşaltarak deşarj oflamalarını sağlarken biryandan da serüven ve macera içermesiyle ve daha önemlisi grupça yapılması sebebiyle dayanışma, işbirliği, paylaşma ve kaynaşma yeteneklerini geliştiren önemli bir rekreasyonel aktivitedir (Hazar, 2003). Kişinin daha zorlu aktiviteler için kendini yeterli görmesine ilişkin farkındalık kazanmasına, yaşarak öğrenme etki etmektedir (Coşkun, 2005). Macera eğitimi kazanma kapsamında sağlanabilecek hedeflerden biri güvenli katılım diğeri ise beceri kazanımdır. Birinci hedefler, güvenli katılımdan sağlanabilecek en yüksek tatmin seviyesini içermektedir. Bunun yanında ikincil hedefler ise problem çözmeye, benlik algısı ve bireysel gelişime ön plana çıkarmasıyla açıklanmaktadır (Siedentop, 2004).

Yüksek riskli spor dalları arasında, skydiving, yükseklik dağcılık, kaya tırmanışı, rafting, motosiklet, skydiving ve yamaç paraşütü gibi (Davis-Berman ve Berman, 2002; Demirhan, 2005; Martha ve ark., 2009). Son yıllarda, artan popülaritesi ile risk odaklı, macera içeren doğa sporları, extrem sporlar araştırmacıların konusu olmuştur (Pedersen, 1997; Vagias ve ark. 2005). Extrem sporlarla ilgili bir çalışmada, sörf, tırmanma ve diğeri riskli spor, dalış katılan bireylerin dışadönüklük ve açıklık kişilik özellikleri yüksek, vicdanlı olma ve nevroitiklik (gerilim ve duygusal dengesizlikle tanımlanan bir kişilik özelliği) düşük seviyelerde olduğu bulundu (Tok, 2011). Extrem spor arasında olan rafting ve dalış yapanlarda kişilik ve risk alma davranışı incelenmiş; risk alma davranışı ile macera arayışı arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Risk alma davranışını etkileyen kişilik özellikleri dışadönüklük, açık sözlü olma ve vicdanlı olma (conscientiousness) olarak gösterilmiştir (Leea ve Tsengb, 2015). Kişilik, öz-yeterlik ve risk alma ile ilgili yapılan bir çalışmada; Öz-yeterlik, nevroitiklik (gerilim ve duygusal dengesizlikle tanımlanan bir kişilik özelliği) ve vicdanlı olma özellikleri ile risk alma arasındaki anlamlı bir ilişki bulunmuştur (Merritt ve Tharp, 2013). Üniversite öğrencilerinin akademik başarıları ile beş faktörlü kişilik özellikleri arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmada, beş faktörlü

kişilik özelliklerinden dışa dönüklük haricinde, sorumluluk, uyumluluk, duygusal denge ve açıklık faktörlerinin akademik başarı ile olumlu yönde ilişkili olduğu tespit edilmiştir (Sığı ve Gürbüz, 2011). Takım sporları ve doğa sporları yapan erkek sporcuların liderlik özellikleri arasındaki ilişkinin incelendiği bir çalışmada, takım sporları ile uğraşan erkek sporcularda araştırılan değişkenlere göre liderlik davranış özellikleri arasında hiçbir fark olmadığı, doğa sporları ile uğraşan erkek sporcularda ise Demokratik Karar Verme, Model Olma, Öğretici Davranış ve Risk Alma değişkenlerine göre liderlik davranış özellikleri arasında fark olduğu bulunmuştur (Karayol, 2013). Ekstrem sporcularda, risk alma davranışı ile heyecan arama gereksinimi arasında anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Ekstrem sporcularda risk alma davranışı, heyecan arama gereksinimi ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Erkek sporcularda, heyecan arama ve risk alma davranışının kadın sporculardan daha yüksek ortalamaya sahip olduğu tespit edilmiştir (Ağılönü ve ark., 2017). Üniversite öğrencilerinin ekstrem sporlara ilişkin risk ve çekicilik algılarının incelendiği çalışmada, risk algısı, cinsiyete ve daha önce bu sporlara katılıp katılmama durumuna göre farklılık göstermektedir (Demirhan ve ark., 2014).

2.2. Ekstrem Sporlar

Rinehart ve Sydnor, (2003) ekstrem sporları, sporun yeni bir formu veya olağan dışı bireysel başarı ve kişisel eşsiz bir haz olarak tanımlamışlardır. Dünyada gün geçtikçe ekstrem sporlar popülaritesi artmıştır. Popülerliğin artması ve medya desteği ile birlikte ilgi artmış ve toplumlarda benimsenmeye başlamıştır. Spor endüstrisi içinde, farklılık, yenilik ve değişim isteği oluşturmasıyla anlam kazanmaktadır. Bu anlamda bakıldığında, insanoğlunun değişim, yenilik ve farklılaşma gibi isteklerine karşılık olarak ekstrem spor olgusu ortaya çıkmıştır. Ekstrem sporlar, diğer spor türlerinden kendisini ayıran yüksek konsantrasyon, heyecan ve macera duygusu, yüksek risk algısı gibi özelliklere de sahiptir. Yani ekstrem sporların özgürlük eğilimi olmasının yanında farklı bir yaşam biçimi içermeside oldukça önemlidir. Bu özelliklere bakıldığında ekstrem sporların hızla değişen dünyaya ayak uydurmaya çalışan insanoğlunun sporda olan bu değişimlere de uyum sağlayacağı söylenebilmektedir (Şimşek, 2010).

Ekstrem sporların ortaya çıkışı ve özellikleri

Ekstrem sporlar diğer spor branşlarına göre sıradan olmayan, bazen bir kez tekrarlanan, içerisinde mücadele, tehlike ve macera barındıran rekreatif etkinliklerdir. Rekabet sporlarına medya ve izleyici ilgisinin artması ekstrem sporların çeşitli türlerinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Ekstrem spor kavramı literatürde riskli spor, yüksek riskli spor, macera sporları, hareket sporları ve adrenalin sporları gibi oldukça değişik biçimlerde adlandırılmaktadır.

Ekstrem sporlar;

1. Sporcuya Göre: Bireysel, Grup

2. Çevresine Göre: Doğal, Yapay

3. Tipine Göre: Hava, Kara, Su gibi üç kategoriye göre sınıflandırılabilir (www.maclester.edu/ekstremsports).

Dünyada ise ekstrem sporların ilk ortaya çıkışı, kökenleri Polinezyalılara dayanan ve Pasifik Adaları Kültürü'nde yapılan sörf branşına dayanmaktadır. On yedinci ve on sekizinci yüz yıllarda sörf Havai 'de hem egemen kesimde hem de işçi sınıfın da yaygın bir şekilde yapılmaya başlamıştır. Sörf aynı zamanda bu bireylerin inancında, özel yaşantısında, güçlü sosyal kurallarında, kutsal ritüellerinde de yer almıştır. Sörfü bu kadar benimseyen bu toplum hava muhalefetlerinin olduğu günlerde sörf yapamayınca, sörf tahtalarına tekerlek takarak boş vakitlerini değerlendirmişlerdir. Sörf tahtasının bu yeni hali günümüzde kullanılan Skateboarding yani Kay Kay'ın kökenidir. Zaman içerisinde oluşturulan bu spor türleri ekstrem sporların da kökenini oluşturmaktadır (Tomlinson, 1994). Ekstrem sporlar Türkiye'de ilk olarak 1980'li yıllarda görüldüğü bilinmektedir. Türkiye'de ilk görülen ekstrem spor branşı kay kay olarak bilinen skateboarding'dir. Ekstrem spor, gelişmiş ülkelerde 1960'lardan beri popülerliğini korumaktadır. Ekstrem sporlar ciddi yaralanmayla birlikte ölümle de sonuçlanabilmektedir. Bu özelliklerinin yanında mücadele, heyecan duygusu, macera, risk, ve özellikleriyle de gelişen teknolojik çağın spor endüstrisinde insanoğlunun ilgisini sürekli üzerinde toplayabilmektedir (Fletcher, 2008). Ekstrem sporlar nispeten sporun yeni bir formu ya da sıra dışı bireysel başarı ve kişisel benzersiz bir haz olarak tanımlanabilir (Rinehart ve Sydnor, 2003). Ekstrem sporlar aslında takım sporlarından farklı olan tehlike ya da alışılmadık kurallara ya da

tekniklere sahip olan bireysel branşlardır (Bennett, Henson ve Zhang, 2003). Bu tür aktivitelere agresif paten, rüzgar sörfü, wingsuite base jumping, uçurtma sörfü, uçurum atlayışı, gökyüzü sörfü, BMX bisikleti, dağ bisikleti, akarsu sporları, sörf, kay kay, ekstrem kayak ve kar sörfü örnek verilebilir. Bu branşlara ek olarak Fletcher, (2008), gökyüzü dalışı, kayak, kaya tırmanışı, delta kanat ve dağcılık sporlarının ekstrem spor örneklerinden bir kaçını olduğunu belirtmiştir. Ekstrem sporlar dikkatle incelendiğinde geleneksel sporlardan oldukça farklılık gösterdiği anlaşılmaktadır. Takım sporlarında kökleşmiş geleneksel değerler örneğin işbirliği, takım çalışması, kişilik oluşumu ve grup mücadelesi gibi özellikler baskınken ekstrem sporlarda, bu değerlerin aksinin yansıtılmasının yanı sıra şiddetli bireysellik, sıra dışılık, meydan okuma ve bir dereceye kadar içten içe saldırganlık barındırma gibi özellikler ön plana çıkmaktadır. Ayrıca, ekstrem spor katılımcıları ya da sporcuları izleyiciler için yeteneklerini gösterme ve onları taklit etmeleri için izleyicileri tahrik etme eğiliminde oldukları görülmektedir. Bu yüzden ekstrem spor katılımcıları ya da sporcuları tehlikeli ve yüksek hızda gözü pek akrobatik meziyetler ortaya koymaktadırlar. Ekstrem sporlardan biri olan kaykayın Amerika Birleşik Devletleri'nde 11 milyon kullanıcısıyla en popüler ikinci spor olduğunu (Shannon ve Werner, 2008) ve buna paralel olarak Kanada'da ise kay kay parklarının sayısının 2005 yılında 450 adeti geçtiğini ifade etmektedirler. Bir başka popüler ekstrem spor branşı olan paten rekreasyon ve ulaşım aracı olarak oldukça yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. 1992'den beri paten kullanıcılarında %300 artış sağlandığı ve araştırmalara göre 1996'da yaklaşık olarak 28.9 milyon paten kullanıcısı olduğu ve %35'inin ulaşım amaçlı kullandığı rapor edilmiştir. Ekstrem sporlara gün geçtikçe katılım artmaktadır. Buna paralel olarak, "Genç Kuşak" jenerasyonunun ilgisi geleneksel sporlardan ekstrem sporlara doğru değişim gösterdiği söylenebilir. Bu değişim, Sporting Goods Manufacturers Association's (SGMA) birliğinin 2008 yılında gerçekleştirilen spor ve fitness katılımı ile ilgili araştırmasında görülmektedir. Araştırmanın sonuçları aşağıda verilmektedir. Amerika'daki en popüler ekstrem sporlar ve 2007 yılındaki etkinliklere en az bir kere katılım sağlayan kişi sayısı şu şekilde sıralanmaktadır;

1. BMX Bisiklet - 1,887,000
2. Dağ Bisikleti- 6,892,000

3. Dağ ve Kaya Tırmanışı - 2,062,000
4. Doğa (Patika) Koşusu - 4,216,000
5. Kar Sörfü - 6,841,000
6. Kardio Kickboks - 4,812,000
7. Kay kay - 8,429,000
8. Paintball - 5,476,000
9. Paten- 10,814,000
10. Patenli Hokey - 1,847,000
11. Rüzgar Sörfü - 1,118,000
12. Su sörfü - 3,521,000
13. Tırmanma (İç Mekan) - 4,514,000
14. Ultimate Firizbi - 4,038,000 (www.sgma.com/press/2_Extreme-Sports).

Türkiye’ de genellikle yapılan ekstrem sporlar ise yamaç paraşütü, bungee jumping, rüzgar sörfü, uçurtma sörfü, vb. sporlar genellikle güney bölgelerimizde popüler olarak yapılır. Ancak büyük şehirlerde de popülerliğini koruyan Kay Kay ve Paten gibi kullanım fırsatı olan sporlarda dikkat çekmektedir (Şimşek, 2010).

BÖLÜM III

GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde sırasıyla araştırmanın modeli, araştırmanın evren ve örnekleme, kapsam ve sınırlılıkları, hipotezleri, veri toplama süreci ve verilerin değerlendirilmesine ilişkin açıklamalara yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Araştırma genel ve ilişkisel yöntem tarama modeline göre yapılmıştır. Tarama modelleri; geçmişte ya da günümüzde var olan bir olayı, var olduğu haliyle betimlemeyi hedefleyen araştırma yaklaşımıdır (Karasar, 2012). Katılımcıların verdikleri yanıtlarda değişiklik yapılmaksızın veriler toparlanarak var olan durum hakkında bireylerin görüşleri alınmaya çalışılmıştır.

3.2. Araştırmanın Evreni ve Örnekleme

Araştırmanın evrenini, ekstrem sporları yapan sporcular oluşturmuştur.

Araştırmanın örneklemini, Türkiye Motosiklet Federasyonu Afyonkarahisar, İzmir, Muğla-Fethiye’de yapılan Türkiye şampiyonalarına katılan 106 sporcu, Antalya-Kemer Dalış merkezindeki 30 dalış sporcusu, Antalya-Manavgat ve Muğla-Dalaman çayı Rafting alanındaki 20 rafting sporcusu olmak üzere toplam 156 ekstrem sporcu oluşturmaktadır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Çalışmada veri toplama aracı olarak anket yöntemi uygulanmıştır. Anket formu 2 bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde araştırmacı tarafından belirlenen hakemlere ait (cinsiyet, yaş, medeni durum, çocuk sayısı, spor yapma durumu vb.) gibi sosyo-demografik değişkenlere yer verilmiştir.

İkinci bölümde ise ekstrem sporcuların kişilik özelliklerini belirlemek için, Bacanlı, İlhan ve Aslan (2009) tarafından beş faktör kuramına dayalı olarak geliştirilen ölçek kullanılmıştır.

Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi (SDKT)

Sıfatlara dayalı kişilik testi, Bacanlı, İlhan ve Aslan (2009) tarafından beş faktör kuramına dayalı olarak geliştirilmiştir. SDKT, birbirine zıt sıfat çiftlerine dayalı 40 maddeden oluşmaktadır. Ölçek maddeleri iki kutupludur. Ancak, yanıtlama 1-7

arasında likert tarzında yapılmaktadır. İki kutuplu maddeler, 7 noktalı bir boyut üzerinden alınan puanlara göre değerlendirilmektedir. Yapılan faktör analizi sonucunda Dışadönüklük (örn. “yalnızlığı tercih eden-sosyal/topluluğu seven”), Yumuşak başlılık (örn.“kindar-affedici”), Sorumluluk (örn. “düzensiz-düzenli”), Duygusal Dengesizlik (örn. “sakin-sinirli”) ve Deneyime Açıklık (örn. “sanata ilgisiz-sanata ilgili”) olmak üzere beş faktörlü bir yapı elde edilmiştir. Beş faktörün ölçeğin toplam varyansının % 52.63’nü açıkladığı görülmüştür.

3.4. Verilerin Toplanması

Veri toplama tekniği ‘nicel yöntem’ olan bu araştırmada, önceden hazırlanmış soru formuna bağlı kalınarak veriler uygun biçimde toplanmış, gerekli analizler yapılmış, elde edilen bulgular üzerinden yorumlamalar yapılarak ilgili evrene genelleme yapılmıştır. Örneklem grubu için tüm evreni Türkiye Motosiklet Federasyonu Afyonkarahisar, İzmir, Muğla-Fethiye’de yapılan Türkiye şampiyonalarına katılan 106 sporcu, Antalya-Kemer Dalış merkezindeki 30 dalış sporcusu, Antalya-Manavgat ve Muğla-Dalaman çayı Rafting alanındaki 20 rafting sporcusu olmak üzere toplam 156 ekstrem sporcu oluşturmuştur. Oluşturulan anketler birebir, sporculara uygulanmıştır.

3.5. Verilerin İstatistik Analizi

Araştırmacıardan toplanan verilerin analizinde betimsel istatistik yöntemlerinden (f) frekans, (%) yüzde, (X) ortalama ve (Std. Sapma) standart sapma analizleri kullanılmıştır. Ayrıca, bağımsız değişkenlere göre sporcuların arasındaki farklılıklar ikili gruplar için bağımsız örnekler t-testi, ikiden fazla grupların olması durumunda ise Tek Yönlü (One-Way Anova) Varyans analizi ile test edilmiştir. Çalışmada anlamlılık düzeyi $p = .05$ alınmış ve istatistiksel analizler SPSS (Statistical Packet for Social Sciences) 23,0 programında yapılmıştır.

BÖLÜM IV BULGULAR

Tablo 4.1. Ekstrem sporcuların demografik bilgiler tablosu

Değişkenler	Alt kategoriler	n	%
Cinsiyet	Erkek	100	65,4
	Kadın	53	34,6
Yaş	16 - 20	19	12,5
	21 - 25	33	21,6
	26 - 30	32	20,9
	30 üstü	69	45,1
Eğitim Durumu	İlköğretim	13	8,5
	Lise	52	34,0
	Ön lisans	28	18,3
	Lisans	51	33,3
	Lisansüstü	9	5,9
Medeni Durum	Evli olmayan	107	69,9
	Evli	46	30,1
Çocuğunuz Var mı?	Hayır	99	64,7
	Evet	54	35,3
Sigara Kullanıyor musunuz?	İçmiyorum	107	69,9
	İçiyorum	46	30,1
Alkol Kullanıyor musunuz?	Evet	71	46,4
	Hayır	82	53,6
Uğraştığınız spor Haricinde bir sporla uğraşıyor musunuz?	Hayır	35	22,9
	Evet	118	77,1
Ailenizde Herhangi bir Sporla Uğraşan Var mı?	Hayır	95	62,1
	Evet	58	37,9
Egzersiz Yapma Durumunuz Nedir?	Hiç yapmıyorum	16	10,5
	Yapıyorum	137	89,5
Serbest Zaman Faaliyeti Olarak Neler Yaparsınız?	Boş zaman yok	23	15,0
	Kitap okuyarak	27	17,6
	Müzik dinleyerek	16	10,5
	Televizyon	11	7,2
	Sinema	19	12,4
	Bilgisayar internet	32	20,9
	Spor yaparak	25	16,3
	Toplam		153

Tablo 4.2. Ekstrem sporcularda kişilik toplam puanı ve alt boyutlarına ilişkin değerlerin incelenmesi

	n	x	ss	En düşük-yüksek puanlar
Kişilik özellikleri toplam puan	153	122,31	38,254	40-160
Duygusal dengesizlik	153	15,8	7,48	7-28
Dışa dönüklük	153	30,13	7,647	9-36
Deneyime açıklık	153	24,87	8,743	8-32
Yumuşak başlılık	153	28,03	8,715	9-36
Sorumluluk	153	23,48	5,669	7-28

Tablo 2’de görüldüğü üzere, ekstrem sporcularda kişiliğin alt boyutları, duygusal dengesizlik ortalaması X: 15.8, dışa dönüklük ortalaması X: 30.13, deneyime açıklık ortalaması X: 24.87, yumuşak başlılık ortalaması X: 28.03, sorumluluk ortalaması X: 23.48 olarak tespit edilmiştir.

Tablo 4.3. Ekstrem sporcularda kişilik ve alt boyutlarının yaş değişkenine göre incelenmesi

Boyutlar	Yaş grupları	n	X _{sıra}	X ²	sd	p
Toplam puan	1 18-24 yaş	52	27,54	1,960	2	0,050
	2 25-30 yaş	32	25,82			
	3 30 yaş üstü	69	26,50			
Duygusal dengesizlik	1 18-24 yaş	52	62,67	2,262	2	0,039
	2 25-30 yaş	32	58,14			
	3 30 yaş üstü	69	54,68			
Dışa dönüklük	1 18-24 yaş	52	18,01	1,518	2	0,149
	2 25-30 yaş	32	18,76			
	3 30 yaş üstü	69	18,32			
Deneyime açıklık	1 18-24 yaş	52	21,46	2,050	2	0,025
	2 25-30 yaş	32	21,00			
	3 30 yaş üstü	69	21,25			
Yumuşak başlılık	1 18-24 yaş	52	22,44	1,869	2	0,024
	2 25-30 yaş	32	19,79			
	3 30 yaş üstü	69	22,61			
Sorumluluk	1 18-24 yaş	52	13,12	2,104	2	0,014
	2 25-30 yaş	32	11,42			
	3 30 yaş üstü	69	15,65			

P<0.05

Tablo 3’de görüldüğü üzere, ekstrem sporcuların kişilik özelliği ve alt boyutları ile yaş değişkeni arasında anlamlı farklılık bulunmuştur ($p<0.05$). Duygusal dengesizlik boyutunda 18-24 yaş sporcuların ortalama değeri ($X: 62.67$), 25-30 yaş sporcuların ortalama değeri ($X: 58.14$), 30 yaş ve üzeri sporcuların ortalama değeri ($X: 54.68$) olarak görülmektedir. Anlamlılık olmamasına rağmen ortalama değerlere göre, yaş ilerledikçe kişiliğin duygusal dengesizlik boyutunda bir azalma olduğunu söyleyebiliriz. Sorumluluk alt boyutunda ise 18-24 yaş sporcuların ortalama değeri ($X: 13.12$), 25-30 yaş sporcuların ortalama değeri ($X: 11.42$), 30 yaş ve üzeri sporcuların ortalama değeri ($X: 15.65$) olarak görülmektedir. Kişiliğin sorumluluk alt boyutu, 30 yaş ve üzeri bireylerde en yüksek ortalamayı vermektedir. Bu ortalama değerlere göre yaş ilerledikçe sorumluluk duygusunun artırdığını göstermektedir.

Tablo 4.4. Ekstrem sporcularda kişilik ve alt boyutlarının cinsiyet değişkenine göre incelenmesi

Boyutlar	Gruplar	n	$X_{\text{sıra}}$	$\sum_{\text{sıra}}$	U	z	p
Kişilik toplam puanı	Kadın	53	27,81	780,37	663,374	-	0,463
	Erkek	100	26,01	1334,30			
Duygusal dengesizlik	Kadın	53	59,46	2490,57	1444	-	0,553
	Erkek	100	57,43	4322,42			
Dışa dönüklük	Kadın	53	19,84	316,27	1311,5	-	0,298
	Erkek	100	17,54	527,50			
Deneyime açıklık	Kadın	53	22,86	448,00	214,75	-	0,383
	Erkek	100	20,52	752,75			
Yumuşak başlılık	Kadın	53	22,81	478,16	264,05	-	0,514
	Erkek	100	21,64	851,28			
Sorumluluk	Kadın	53	14,06	168,85	82,57	-	0,569
	Erkek	100	12,91	242,57			

Tablo 4’de görüldüğü üzere, ekstrem sporcuların kişilik ve alt boyutları ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır ($p>0.05$). Duygusal dengesizlik özelliği kadınların ortalama değeri $X:59.46$, erkeklerin ortalama değeri $X: 57.43$, dışa dönüklük özelliği kadınların ortalaması $X: 19.84$, erkeklerin ortalaması $X:17.54$, deneyime açıklık özelliği kadınların ortalaması $X:22.86$, erkeklerin ortalaması $X: 20.52$, yumuşak başlılık özelliği kadınların ortalaması $X:$

22.81, erkeklerin ortalaması X: 21.64, sorumluluk özelliği kadınların ortalaması X: 14.06, erkeklerin ortalaması X: 12.91 olarak tespit edilmiştir. Ortalama değerler incelendiğinde, kişiliğin alt boyutları duygusal dengesizlik, dışa dönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık, sorumluluk boyutlarında kadın sporcuların ortalama değerlerinin erkeklere göre daha yüksek değerde olduğu belirlenmiştir.

Tablo 4.5. Ekstrem sporcularda kişilik ve alt boyutlarının medeni durum değişkenine göre incelenmesi

Boyutlar	Gruplar	n	X _{sıra}	Σ _{sıra}	U	z	p
Kişilik toplam puanı	Evli olmayan	107	26,56	1497,29	370,348	-1,074	0,038
	Evli	46	26,79	622,378			
Duygusal dengesizlik	Evli olmayan	107	60,09	4852,71	1221,85	-1,449	0,048
	Evli	46	53,76	1960,28			
Dışa dönüklük	Evli olmayan	107	17,43	562,16	127,055	-0,960	0,028
	Evli	46	20,22	281,61			
Deneyime açıklık	Evli olmayan	107	21,23	848,43	213,68	-0,885	0,037
	Evli	46	20,61	352,31			
Yumuşak başlılık	Evli olmayan	107	21,21	933,88	226,444	-1,055	0,035
	Evli	46	24,13	395,55			
Sorumluluk	Evli olmayan	107	12,84	289,28	62,714	-1,024	0,045
	Evli	46	15,23	122,14			

Tablo 5’de görüldüğü üzere, ekstrem sporcuların kişilik ve alt boyutları ile medeni durum değişkeni arasında anlamlı farklılık bulunmuştur ($p < 0.05$). Duygusal dengesizlik özelliği evli olmayanların ortalama değeri X:60.09, evli olanların

ortalama değeri X: 53.76, dışa dönüklük özelliği evli olmayanların ortalama değeri X:17.43, evli olanların ortalama değeri X: 20.22, deneyime açıklık özelliği evli olmayanların ortalama değeri X:21.23, evli olanların ortalama değeri X: 20.61, yumuşak başlılık özelliği evli olmayanların ortalama değeri X:21.21, evli olanların ortalama değeri X: 24.13, sorumluluk özelliği evli olmayanların ortalama değeri X:12.84, evli olanların ortalama değeri X: 15.23, tespit edilmiştir. Evli olmayan sporcularda duygusal dengesizlik özelliğinin yüksek değerde olması dikkat çekicidir. Evli sporcuların sorumluluk ve yumuşak başlılık özelliği evli olmayan sporculara göre daha yüksek düzeydedir. Duygusal dengesizliğin evli olmayanlarda yüksek değerde olması, yumuşak başlılık ve sorumluluk özelliklerinin evli sporcularda yüksek olmasının nedeni evliliğin getirdiği yaşam koşulları olduğunu söyleyebiliriz.

Tablo 4.6. Ekstrem sporcularda kişilik ve alt boyutlarının eğitim durumu değişkenine göre incelenmesi

Boyutlar	Eğitim durumu	n	X _{sıra}	X ²	sd	p
Toplam puan ort	İlköğretim	13	18,38	5,136	4	0,327
	Lise	52	27,08			
	Önlisans	28	26,42			
	Lisans	51	26,96			
	Lisansüstü	9	26,77			
Duygusal dengesizlik	İlköğretim	13	45,73	5,680	4	0,290
	Lise	52	57,93			
	Önlisans	28	60,81			
	Lisans	51	58,47			
	Lisansüstü	9	67,36			
Dışa dönüklük	İlköğretim	13	9,53	4,785	4	0,321
	Lise	52	18,59			
	Önlisans	28	17,15			
	Lisans	51	19,18			
	Lisansüstü	9	16,01			
Deneyime açıklık	İlköğretim	13	16,19	4,804	4	0,391
	Lise	52	21,28			
	Önlisans	28	21,65			
	Lisans	51	21,98			
	Lisansüstü	9	19,88			
Yumuşak başlılık	İlköğretim	13	13,33	5,657	4	0,303
	Lise	52	22,93			
	Önlisans	28	22,64			
	Lisans	51	20,99			
	Lisansüstü	9	23,24			
Sorumluluk	İlköğretim	13	7,14	4,755	3	0,333
	Lise	52	14,71			
	Önlisans	28	9,85			
	Lisans	51	14,2			

Tablo 6.'da görüldüğü üzere, ekstrem sporcuların eğitim durumu ile kişilik ve alt boyutları arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır ($p>0.05$). Kişiliğin duygusal dengesizlik alt boyutu puanlarının eğitim seviyesi arttıkça yükseldiği tespit edilmiştir.

Tablo 4.7. Ekstrem sporcularda kişilik ve alt boyutlarının çocuk sahibi olma değişkenine göre incelenmesi

Boyutlar	Gruplar	n	$X_{\text{sıra}}$	$\sum_{\text{sıra}}$	U	z	p																																																								
Kişilik toplam puanı	Hayır	99	26,42	1365,1 0	416,736	-	0,989																																																								
	Evet	54	26,91	754,57				Duygusal dengesizlik	Hayır	99	59,33	4432,5 0	1346,785	-	0,046	Evet	54	55,86	2380,5 0	Dışa dönüklük	Hayır	99	17,99	525,44	177,444	-	0,101	Evet	54	18,61	318,33	Deneyime açıklık	Hayır	99	20,82	735,81	242,437	-	0,031	Evet	54	21,71	464,93	Yumuşak başlılık	Hayır	99	21,40	861,33 3	253,444	-	0,034	Evet	54	23,07	468,11 1	Sorumluluk	Hayır	99	12,57	270,42	63,571	-	0,033
Duygusal dengesizlik	Hayır	99	59,33	4432,5 0	1346,785	-	0,046																																																								
	Evet	54	55,86	2380,5 0				Dışa dönüklük	Hayır	99	17,99	525,44	177,444	-	0,101	Evet	54	18,61	318,33	Deneyime açıklık	Hayır	99	20,82	735,81	242,437	-	0,031	Evet	54	21,71	464,93	Yumuşak başlılık	Hayır	99	21,40	861,33 3	253,444	-	0,034	Evet	54	23,07	468,11 1	Sorumluluk	Hayır	99	12,57	270,42	63,571	-	0,033	Evet	54	15,3 4	141,00								
Dışa dönüklük	Hayır	99	17,99	525,44	177,444	-	0,101																																																								
	Evet	54	18,61	318,33				Deneyime açıklık	Hayır	99	20,82	735,81	242,437	-	0,031	Evet	54	21,71	464,93	Yumuşak başlılık	Hayır	99	21,40	861,33 3	253,444	-	0,034	Evet	54	23,07	468,11 1	Sorumluluk	Hayır	99	12,57	270,42	63,571	-	0,033	Evet	54	15,3 4	141,00																				
Deneyime açıklık	Hayır	99	20,82	735,81	242,437	-	0,031																																																								
	Evet	54	21,71	464,93				Yumuşak başlılık	Hayır	99	21,40	861,33 3	253,444	-	0,034	Evet	54	23,07	468,11 1	Sorumluluk	Hayır	99	12,57	270,42	63,571	-	0,033	Evet	54	15,3 4	141,00																																
Yumuşak başlılık	Hayır	99	21,40	861,33 3	253,444	-	0,034																																																								
	Evet	54	23,07	468,11 1				Sorumluluk	Hayır	99	12,57	270,42	63,571	-	0,033	Evet	54	15,3 4	141,00																																												
Sorumluluk	Hayır	99	12,57	270,42	63,571	-	0,033																																																								
	Evet	54	15,3 4	141,00																																																											

Tablo 7.'de görüldüğü üzere, ekstrem sporcuların kişilik ve alt boyutları ile çocuk sahibi olma değişkeni arasında anlamlı farklılık bulunmuştur ($p<0.05$). Duygusal dengesizlik özelliği çocuğu olmayanların ortalama değeri X:59.33, çocuğu olanların ortalama değeri X: 55.86, dışa dönüklük özelliği çocuğu olmayanların ortalama değeri X:17.99, çocuğu olanların ortalama değeri X: 18.61, deneyime açıklık özelliği çocuğu olmayanların ortalama değeri X:20.82, çocuğu olanların ortalama değeri X: 21.71,yumuşak başlılık özelliği çocuğu olmayanların ortalama değeri X:21.40, çocuğu olanların ortalama değeri X: 23.07, sorumluluk özelliği çocuğu olmayanların ortalama değeri X:12.57, çocuğu olanların ortalama değeri X: 15.34,tespit edilmiştir.

Tablo 4.8. Ekstrem sporcularda kişilik ve alt boyutlarının sigara kullanma değişkenine göre incelenmesi

Boyutlar	Gruplar	n	X _{sıra}	∑ _{sıra}	U	z	p
Kişilik toplam puanı	Hayır	107	26,59	1481,15	403,692	-0,680	0,044
	Evet	46	26,31	638,52			
Duygusal dengesizlik	Hayır	107	59,20	4891,42	1286,428	-0,779	0,045
	Evet	46	55,18	1921,57			
Dışa dönüklük	Hayır	107	18,43	581,66	159,888	-0,760	0,047
	Evet	46	17,65	262,11			
Deneyime açıklık	Hayır	107	20,89	785,31	244,312	-0,443	0,010
	Evet	46	21,94	415,43			
Yumuşak başlılık	Hayır	107	21,70	883,44	259,333	-0,530	0,068
	Evet	46	22,38	446,00			
Sorumluluk	Hayır	107	12,77	263,92	68,500	-0,890	0,050
	Evet	46	14,41	147,50			

Tablo 8’de görüldüğü üzere, ekstrem sporcuların kişilik ve alt boyutları ile sigara kullanma değişkeni arasında anlamlı farklılık bulunmuştur ($p < 0.05$). Duygusal dengesizlik özelliği sigara kullanmayan sporcuların ortalama değeri X:59.20, sigara kullanan sporcuların ortalama değeri X: 55.18, dışa dönüklük özelliği sigara kullanmayan sporcuların ortalama değeri X:18.43, sigara kullanan sporcuların ortalama değeri X: 17.65, deneyime açıklık özelliği sigara kullanmayan sporcuların ortalama değeri X:20.89, sigara kullanan sporcuların ortalama değeri X: 21.94, yumuşak başlılık özelliği sigara kullanmayan sporcuların ortalama değeri X:21.70, sigara kullanan sporcuların ortalama değeri X: 22.38, sorumluluk özelliği sigara kullanmayan sporcuların ortalama değeri X:12.77, sigara kullanan sporcuların ortalama değeri X: 14.41 olarak tespit edilmiştir. Deneyime açıklık kişilik özelliği sigara kullanan sporcularda daha yüksek olması dikkat çekicidir.

Tablo 4.9. Ekstrem sporcularda kişilik ve alt boyutlarının alkol kullanma değişkenine göre incelenmesi

Boyutlar	Gruplar	n	$X_{sıra}$	$\sum_{sıra}$	U	z	p
Kişilik toplam puanı	Hayır	82	25,95	1083,62	543,45	-1,014	0,405
	Evet	71	27,52	1036,05	4		
Duygusal dengesizlik	Hayır	82	55,46	3566,57	1479,7	-1,162	0,374
	Evet	71	61,49	3246,42	14		
Dışa dönüklük	Hayır	82	18,75	398,61	180,83	-0,925	0,440
	Evet	71	18,06	445,16	3		
Deneyime açıklık	Hayır	82	19,71	573,00	250,25	-1,161	0,353
	Evet	71	22,83	627,75	0		
Yumuşak başlılık	Hayır	82	22,64	692,22	275,33	-1,109	0,329
	Evet	71	21,57	637,22	3		
Sorumluluk	Hayır	82	13,23	187,714	81,142	-0,717	0,530
	Evet	71	13,67	223,714			

Tablo 9 'da görüldüğü üzere, ekstrem sporcuların kişilik ve alt boyutları ile alkol kullanma değişkeni arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır ($p>0.05$). Alkol kullanan sporcuların deneyime açıklık ve duygusal dengesizlik özelliğinin yüksek olduğu belirlenmiştir.

Tablo 4.10. Ekstrem sporcularda kişilik ve alt boyutlarının yaptıkları spor dışında başka bir spor branşı yapma değişkenine göre incelenmesi

Boyutlar	Gruplar	n	$X_{sıra}$	$\sum_{sıra}$	U	z	p
Kişilik toplam puanı	Hayır	35	32,81	675,10	334,760	-0,652	0,581
	Evet	118	26,43	1643,61			
Duygusal dengesizlik	Hayır	35	59,24	1551,5	1112,071	-0,402	0,695
	Evet	118	57,71	5258,5			
Dışa dönüklük	Hayır	35	46,08	1209,0	142,444	-0,748	0,543
	Evet	118	18,29	633			
Deneyime açıklık	Hayır	35	22,44	283,75	188,500	-0,521	0,617
	Evet	118	21,01	917			
Yumuşak başlılık	Hayır	35	23,87	237,22	170,000	-0,785	0,541
	Evet	118	21,62	1092,22			
Sorumluluk	Hayır	35	12,45	94,07	60,785	-0,807	0,513
	Evet	118	13,56	317,35			

Tablo 10 'da görüldüğü üzere, kişilik ve alt boyutları ile sporcuların yaptıkları ekstrem spor dışında başka bir spor branşı yapma değişkeni arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır ($p>0.05$). Kişilik toplam puanı rekreatif olarak başka bir sporu yapanların ortalama değeri X:26.43, ekstrem spor dışında başka spor yapmayanların ortalama değeri X:32.81, Dışa dönüklük özelliği ekstrem spor dışında başka spor yapmayanların ortalama değeri X:46.08 iken ekstrem spor yanında başka bir sporu yapanların ortalama değeri X:18.29 olarak tespit edilmiştir.

Tablo 4.11. Ekstrem sporcularda kişilik ve alt boyutlarının egzersiz yapma değişkenine göre incelenmesi

Boyutlar	Gruplar		$X_{\text{sıra}}$	$\Sigma_{\text{sıra}}$	U	z	p
	r	n					
Kişilik toplam puanı	Hayır	16	30,53	262,73	156,803	-0,941	0,035
	Evet	137	26,05	1856,93			
Duygusal dengesizlik	Hayır	16	69,55	817,85	470,714	-1,291	0,033
	Evet	137	56,79	5995,14			
Dışa dönüklük	Hayır	16	20,16	115,44	63,000	-0,868	0,030
	Evet	137	17,94	728,33			
Deneyime açıklık	Hayır	16	24,08	165,87	110,375	-0,861	0,025
	Evet	137	20,81	1034,87			
Yumuşak başlılık	Hayır	16	24,46	150,94	99,500	-0,960	0,041
	Evet	137	21,59	1178,50			
Sorumluluk	Hayır	16	14,40	63,57	40,428	-0,726	0,048
	Evet	137	13,16	347,85			

Tablo 11.'de görüldüğü üzere, ekstrem sporcuların kişilik ve alt boyutları ile egzersiz yapma değişkeni arasında anlamlı farklılık bulunmuştur ($p<0.05$). Duygusal dengesizlik özelliği egzersiz yapmayan sporcularda ortalama değeri X:69.55, egzersiz yapan sporcuların ortalama değeri X: 56.79, dışa dönüklük özelliği egzersiz yapmayan sporcularda ortalama değeri X:20.16, egzersiz yapan sporcuların ortalama değeri X: 17.94, deneyime açıklık özelliği egzersiz yapmayan sporcularda ortalama değeri X:24.08, egzersiz yapan sporcuların ortalama değeri X: 20.81, yumuşak başlılık özelliği egzersiz yapmayan sporcularda ortalama değeri X:24.46, egzersiz yapan sporcuların ortalama değeri X: 21.59, sorumluluk özelliği egzersiz yapmayan

sporcularda ortalama değeri X:14.40, egzersiz yapan sporcuların ortalama değeri X: 13.16 olarak tespit edilmiştir. Kişiliğin alt boyutu olan duygusal dengesizlik özelliğinin egzersiz yapmayan sporcularda daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Tablo 4.12. Ekstrem sporcularda kişilik ve alt boyutlarının aile bireylerindeki spor yapan olması değişkenine göre incelenmesi

Boyutlar	Gruplar	n	X _{sıra}	Σ _{sıra}	U	z	p
Kişilik toplam puanı	Hayır	95	26,91	1321,61	447,528	-0,750	0,533
	Evet	58	26,23	798,06			
Duygusal dengesizlik	Hayır	95	60,52	4278,57	1447,64	-1,084	0,419
	Evet	58	54,61	2534,42			
Dışa dönüklük	Hayır	95	17,96	532,55	164,111	-0,604	0,586
	Evet	58	18,92	311,22			
Deneyime açıklık	Hayır	95	21,17	746,87	255,000	-0,784	0,475
	Evet	58	21,27	453,87			
Yumuşak başlılık	Hayır	95	21,74	812,72	284,388	-0,620	0,640
	Evet	58	22,64	516,72			
Sorumluluk	Hayır	95	13,18	237,35	86,500	-0,658	0,545
	Evet	58	13,75	174,07			

Tablo 12.'de görüldüğü üzere, kişilik ve alt boyutları ile ailede spor yapan olması değişkeni arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır ($p>0.05$). Ailesinde spor yapan olmayan sporcularda duygusal dengesizlik özelliğinin daha yüksek ortalamaya sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 4.13. Ekstrem sporcularda kişilik ve alt boyutlarının serbest zaman aktiviteleri değişkenine göre incelenmesi

Boyutlar	Eğitim durumu	n	X _{sıra}	X ²	sd	p
Toplam puan ort	Boş zaman yok	23	26,97	5,898	6	0,480
	Kitap okuyarak	27	27,48			
	Müzik dinleyerek	16	24,28			
	Televizyon	11	28,17			
	Sinema	19	28,30			
	Bilgisayar internet	32	26,77			
	Spor yaparak	25	23,58			
Duygusal dengesizlik	Boş zaman yok	23	59,54	6,122	6	0,462
	Kitap okuyarak	27	61,21			
	Müzik dinleyerek	16	53,35			
	Televizyon	11	60,51			
	Sinema	19	55,53			
	Bilgisayar internet	32	63,53			
	Spor yaparak	25	49,64			
Dışa dönüklük	Boş zaman yok	23	19,18	5,480	6	0,503
	Kitap okuyarak	27	19,27			
	Müzik dinleyerek	16	18,24			
	Televizyon	11	19,54			
	Sinema	19	20,21			
	Bilgisayar internet	32	16,79			
	Spor yaparak	25	16,38			
Deneyime açıklık	Boş zaman yok	23	22	8,030	6	0,351
	Kitap okuyarak	27	23,82			
	Müzik dinleyerek	16	18,58			
	Televizyon	11	24,34			
	Sinema	19	27,01			
	Bilgisayar internet	32	20,32			
	Spor yaparak	25	15,94			
Yumuşak başlılık	Boş zaman yok	23	23,63	5,387	6	0,510
	Kitap okuyarak	27	19,42			
	Müzik dinleyerek	16	21,02			
	Televizyon	11	22,75			
	Sinema	19	23,38			
	Bilgisayar internet	32	20,77			
	Spor yaparak	25	21,72			
Sorumluluk	Boş zaman yok	23	10,54	4,473	6	0,578
	Kitap okuyarak	27	13,69			
	Müzik dinleyerek	16	10,21			
	Televizyon	11	13,75			
	Sinema	19	15,39			
	Bilgisayar internet	32	12,45			
	Spor yaparak	25	14,23			

Tablo 13.'de görüldüğü üzere, kişilik ve alt boyutları ile serbest zaman aktiviteleri değişkeni arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır ($p>0.05$). Ortalama değerlere bakıldığında kişiliğin duygusal dengesizlik alt boyutunun serbest zamanını bilgisayar ve internet ile geçirenlerde yüksek olduğu görülmektedir.

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE SONUÇ

Ekstrem sporcuların kişilik özelliğinin incelendiği çalışmada;

Ekstrem sporcularda kişiliğın alt boyutları, duygusal dengesizlik ortalaması X: 15.8, dışa dönüklük ortalaması X: 30.13, deneyime açıklık ortalaması X: 24.87, yumuşak başlılık ortalaması X: 28.03, sorumluluk ortalaması X: 23.48 olarak tespit edilmiştir. Ekstrem sporcularda dışa dönüklük özelliği ortama değeri daha yüksektir (Tablo 2).

Ekstrem sporcuların kişilik özelliği ve alt boyutları ile yaş değışkeni arasında anlamlı farklılık bulunmuştur ($p<0.05$). Duygusal dengesizlik boyutunda 18-24 yaş sporcuların ortalama değeri (X: 62.67), 25-30 yaş sporcuların ortalama değeri (X: 58.14), 30 yaş ve üzeri sporcuların ortalama değeri (X: 54.68) olarak görölmektedir. Anlamlılık olmamasına rağmen ortalama değere göre, yaş ilerledikçe kişiliğın duygusal dengesizlik boyutunda bir azalma olduğunu söyleyebiliriz. Sorumluluk alt boyutunda ise 18-24 yaş sporcuların ortalama değeri (X: 13.12), 25-30 yaş sporcuların ortalama değeri (X: 11.42), 30 yaş ve üzeri sporcuların ortalama değeri (X: 15.65) olarak görölmektedir. Kişiliğın sorumluluk alt boyutu, 30 yaş ve üzeri bireylerde en yüksek ortalamayı vermektedir. Bu ortalama değere göre yaş ilerledikçe sorumluluk duygusunun artırdığını söyleyebiliriz (Tablo 3). Demir'in (2012) 5 faktör kişilik testi kullanarak 388 kişi ile yaptığı çalışmasında da ise yaş değışkeninde özdenetim/sorumluluk ve gelişime açıklık alt boyutlarında anlamlı fark bulunmuştur. Bu araştırma bulguları çalışmamızı destekler niteliktedir.

Ekstrem sporcuların kişilik ve alt boyutları ile cinsiyet değışkeni arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır ($p>0.05$). Anlamlılık bulunmamasına rağmen ortalama değere incelendiğinde, kişiliğın alt boyutları duygusal dengesizlik, dışa dönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık, sorumluluk boyutlarında kadın sporcuların ortalama değere göre daha yüksek değerde olduğu belirlenmiştir (Tablo 4). Üniversite öğrencilerinin bazı değışkenlere bağlı kişilik özellikleri incelenmiş ve cinsiyet değışkeni açısından üniversite öğrencilerinin kişilik özellikleri alt boyutlarından dışadönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık ve sorumluluk puan ortalamalarının anlamlı düzeyde farklılaşmadığı tespit edilmiştir (Tatlıhoğlu, 2014). Bu araştırma bulgusu çalışmamızı destekler niteliktedir.

Sporcuların kişilik ve alt boyutları ile medeni durum değişkeni arasında anlamlı farklılık bulunmuştur ($p<0.05$). Duygusal dengesizlik özelliği evli olmayanların ortalama değeri X:60.09, evli olanların ortalama değeri X: 53.76, dışa dönüklük özelliği evli olmayanların ortalama değeri X:17.43, evli olanların ortalama değeri X: 20.22, deneyime açıklık özelliği evli olmayanların ortalama değeri X:21.23, evli olanların ortalama değeri X: 20.61, yumuşak başlılık özelliği evli olmayanların ortalama değeri X:21.21, evli olanların ortalama değeri X: 24.13, sorumluluk özelliği evli olmayanların ortalama değeri X:12.84, evli olanların ortalama değeri X: 15.23, tespit edilmiştir. Evli olmayan sporcularda duygusal dengesizlik özelliğinin yüksek değerde olması dikkat çekicidir. Evli sporcuların sorumluluk ve yumuşak başlılık özelliği evli olmayan sporculara göre daha yüksek düzeydedir. Duygusal dengesizliğin evli olmayanlarda yüksek değerde olması, yumuşak başlılık ve sorumluluk özelliklerinin evli sporcularda yüksek olmasının nedeni evliliğin getirdiği yaşam koşulları olduğunu söyleyebiliriz (Tablo 5). Demir'in (2012) üniversite çalışanlarının kişilik özellikleri incelenmiş ve evli olmayan çalışanların gelişime açıklık kişilik özelliğinin evli olanlardan daha yüksek değerde olduğu tespit edilmiştir.

Ekstrem sporcuların eğitim durumu ile kişilik ve alt boyutları arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır ($p>0.05$). Kişiliğin duygusal dengesizlik alt boyutu puanlarının eğitim seviyesi arttıkça yükseldiği tespit edilmiştir (Tablo 6). Üniversite öğrencilerinin kişilik özellikleri incelendiği bir çalışmada, sınıf değişkeni açısından üniversite öğrencilerinin kişilik özellikleri alt boyutlarından duygusal dengesizlik/nevrotizm, yumuşak başlılık ve sorumluluk puan ortalamalarının anlamlı düzeyde farklılaşmadığı ($p>0.05$), dışadönüklük ve deneyime açıklık alt boyutunda sınıf değişkeni açısından dördüncü sınıflar lehine ise anlamlı düzeyde farklılaştığı belirlenmiştir (Tatlıhoğlu, 2014).

Ekstrem sporcuların kişilik ve alt boyutları ile çocuk sahibi olma değişkeni arasında anlamlı farklılık bulunmuştur ($p<0.05$). Duygusal dengesizlik özelliği çocuk sahibi olmayanların ortalama değeri X:59.33, çocuk sahibi olanların ortalama değeri X: 55.86, dışa dönüklük özelliği çocuğu olmayanların ortalama değeri X:17.99, çocuğu olanların ortalama değeri X: 18.61, deneyime açıklık özelliği çocuğu olmayanların

ortalama değeri X:20.82, çocuğu olanların ortalama değeri X: 21.71,yumuşak başlılık özelliği çocuğu olmayanların ortalama değeri X:21.40, çocuğu olanların ortalama değeri X: 23.07, sorumluluk özelliği çocuğu olmayanların ortalama değeri X:12.57, çocuğu olanların ortalama değeri X: 15.34,tespit edilmiştir. Çocuk sahibi olmayan sporcuların duygusal dengesizlik özelliği, çocuk sahibi olan sporcuların dışa dönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık ve sorumluluk özelliğinin yüksek değerde olduğu tespit edilmiştir. Bireyin evlenmesi ve çocuk sahibi olması hayata ve olaylara bakışını etkilemektedir (Tablo 7).

Ekstrem sporcuların kişilik ve alt boyutları ile sigara kullanma değişkeni arasında anlamlı farklılık bulunmuştur ($p<0.05$). Duygusal dengesizlik özelliği sigara kullanmayan sporcuların ortalama değeri X:59.20, sigara kullanan sporcuların ortalama değeri X: 55.18, dışa dönüklük özelliği sigara kullanmayan sporcuların ortalama değeri X:18.43, sigara kullanan sporcuların ortalama değeri X: 17.65, deneyime açıklık özelliği sigara kullanmayan sporcuların ortalama değeri X:20.89, sigara kullanan sporcuların ortalama değeri X: 21.94, yumuşak başlılık özelliği sigara kullanmayan sporcuların ortalama değeri X:21.70, sigara kullanan sporcuların ortalama değeri X: 22.38, sorumluluk özelliği sigara kullanmayan sporcuların ortalama değeri X:12.77, sigara kullanan sporcuların ortalama değeri X: 14.41 olarak tespit edilmiştir. Deneyime açıklık kişilik özelliği sigara kullanan sporcularda daha yüksek olması dikkat çekicidir (Tablo 8). Sigara bağımlılarının hiç sigara içmeyenlere göre yenilik arayışı, sebat etme, kendi kendini yönetme, işbirliği yapma ve kendi kendini aşma gibi özelliklerinin daha düşük olduğu saptanmıştır (Rezvanfard ve ark, 2009; Cosci ve ark., 2009).

Ekstrem sporcuların kişilik ve alt boyutları ile alkol kullanma değişkeni arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır ($p>0.05$). Anlamlılık olmamasına rağmen alkol kullanan sporcuların deneyime açıklık ve duygusal dengesizlik özelliğinin yüksek olduğu belirlenmiştir (Tablo 9). Gençlerin alkol almasına yönelik yapılan bir çalışmada, Türkiye’de arkadaş baskısı, ebeveyn modelleme, sosyal ve psikolojik nedenlerle gençlerin alkol alma yaşının 11’e kadar düştüğü ve alkol sorununun hızla büyüdüğü yapılan araştırmalarda ortaya çıkmaktadır (Varol, 2011). Kişilik ve alt boyutları ile sporcuların yaptıkları ekstrem spor dışında başka bir spor branşı yapma

değişkeni arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır ($p>0.05$). Kişilik toplam puanı rekreatif olarak başka bir sporu yapanların ortalama değeri X:26.43, ekstrem spor dışında başka spor yapmayanların ortalama değeri X:32.81, Dışa dönüklük özelliği ekstrem spor dışında başka spor yapmayanların ortalama değeri X:46.08 iken ekstrem spor yanında başka bir sporu yapanların ortalama değeri X:18.29 olarak tespit edilmiştir (Tablo 10). Ekstrem sporcuların kişilik ve alt boyutları ile egzersiz yapma değişkeni arasında anlamlı farklılık bulunmuştur ($p<0.05$). Duygusal dengesizlik özelliği, egzersiz yapmayan sporcularda ortalama değeri X:69.55, egzersiz yapan sporcuların ortalama değeri X: 56.79, dışa dönüklük özelliği egzersiz yapmayan sporcularda ortalama değeri X:20.16, egzersiz yapan sporcuların ortalama değeri X: 17.94, deneyime açıklık özelliği egzersiz yapmayan sporcularda ortalama değeri X:24.08, egzersiz yapan sporcuların ortalama değeri X: 20.81, yumuşak başlılık özelliği egzersiz yapmayan sporcularda ortalama değeri X:24.46, egzersiz yapan sporcuların ortalama değeri X: 21.59, sorumluluk özelliği egzersiz yapmayan sporcularda ortalama değeri X:14.40, egzersiz yapan sporcuların ortalama değeri X: 13.16 olarak tespit edilmiştir. Kişiliğin alt boyutu olan duygusal dengesizlik özelliğinin egzersiz yapmayan sporcularda daha yüksek olduğu belirlenmiştir (Tablo, 11). Kişilik ve alt boyutları ile ailede spor yapan olması değişkeni arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır ($p>0.05$). Ailesinde spor yapan olmayan sporcularda duygusal dengesizlik özelliğinin daha yüksek ortalamaya sahip olduğu görülmektedir (Tablo 12). İlköğretim okullarında okuyan sporcu öğrencilerin spor yapmalarında okul ve aile faktörünün etkisinin incelendiği bir çalışmada, ailenin eğitim ve gelir düzeyinin, ailede sporcu olma durumunun, çocuğun spor yapması üzerinde etkili olduğu, özellikle ailenin spora ilgisinin çocuğun spor yapmasına karşı tutumunu olumlu etkilediği belirlenmiştir (Kotan, Hergüner ve Yaman, 2009).

Kişilik ve alt boyutları ile serbest zaman aktiviteleri değişkeni arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır ($p>0.05$). Ortalama değerlere bakıldığında kişiliğin duygusal dengesizlik alt boyutunun serbest zamanını bilgisayar ve internet ile geçirenlerde yüksek olduğu görülmektedir (Tablo 13). Extreme sporcuların serbest zaman tatmin düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelendiği bir çalışmada, katılımcıların yaş, eğitim ve gelir düzeylerine göre psikolojik, eğitimsel, sosyal, fiziksel ve estetik alt boyutlarında istatistiksel açıdan anlamlı farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Katılımcıların etkinliklere kiminle katıldığına göre eğitimsel, sosyal ve fiziksel alt boyutlarında istatistiksel açıdan anlamlı farklılık olduğu bulunmuştur. Sonuç olarak, ≥ 25 yaş olan ekstrem sporcuların serbest zaman tatmin düzeylerinin, $\leq 18, 19-21$ ve $22-24$ yaş ekstreme sporculara nazaran 7,71 kat daha tatminkâr oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Bunun yanında gelir düzeyi ≥ 2500 TL olan ekstrem sporcuların serbest zaman tatmin düzeylerinin daha yüksek olduğu bulunmuştur (Ayhan, Eskiler ve Ekinci, 2018). Türk ekstrem sporcularının spora katılım güdülerine yönelik (aidiyet, arkadaşlık, risk alma arzusu, heyecan arama, zevk/haz, bağımlılık, eğlence, yaşam tarzı, özgürlük, özgüven, başarıma, farklılık arayışı, fiziksel fitness, kaçış, stres atma) 15 farklı güdü belirlenmiştir (Şimşek, 2010). Araştırmalar ekstrem sporcularda risk alma eğilimi ve heyecan arama düzeylerinin daha yüksek olduğunu göstermektedir. Araştırmalar ekstrem spor aktivitelerine katılım ve heyecan arama arzusu arasında pozitif ilişki olduğunu göstermektedir (Bennett, Henson ve Zhang, 2003). Risk almayla ilişkili pozitif unsurlar dağcılık, dağ bisikleti, sörf, skydiving, ve motokros gibi oldukça geniş bir yelpazeye sahip olan ekstrem sporların içerisinde tanımlanabilmektedir (Powell, 2007). Robinson (1992)'a göre, rekreatif macera aktivitelerine katılan bireylere tehlikede olma duygusu, zinde olma ve kişisel yönetimi mümkün kılan aktiviteler ile ulaştıkları duygusal yoğunluk sayesinde yaptıkları spor cazip gelmektedir. Ekstrem sporların en yaygın kullanıcı kitlesi olan "Y" jenerasyonunun üyeleri genellikle uyarılma ve heyecana duydukları saygı ile kendi sınırlarını daha ileri taşıma eğilimindedirler. Bunu spor sayesinde yapabildikleri ve bu durumdan da zevk aldıkları ifade edilmektedir (www.americansportsdata.com/sports_sector_analysis1.asp, 2018). Bu araştırma bulguları çalışmamızı destekler niteliktedir.

Sonuç olarak, ekstrem sporcularda kişilik ve alt boyutlarının yaş, medeni durum, sigara kullanma, egzersiz yapma ve çocuk sahibi olma değişkenlerine göre anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuştur. Ekstrem sporcuların kişilik özelliklerinin cinsiyet, eğitim durumu, alkol kullanma, ailede spor yapan birey olması ve serbest zaman aktivitelerine göre anlamlı farklılık bulunmamıştır. Yaş değişkenine bağlı sorumluluk kişilik özelliğinin artırdığı belirlenmiştir. Kadın sporcularda, duygusal dengesizlik, dışa dönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık, sorumluluk kişilik özelliği,

erkek sporculara göre daha yüksektir. Evli olmayan sporcularda duygusal dengesizlik kişilik özelliği, evli sporcularda ise sorumluluk ve yumuşak başlılık kişilik özelliği yüksek düzeydedir. Duygusal dengesizlik kişilik özelliğinin eğitim seviyesi arttıkça yükseldiği tespit edilmiştir. Çocuk sahibi olmayan sporcuların duygusal dengesizlik özelliği, çocuk sahibi olan sporcuların dışa dönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık ve sorumluluk özelliğinin yüksek değerinde olduğu tespit edilmiştir. Deneyime açıklık kişilik özelliği sigara kullanan sporcularda daha yüksek bulunmuştur. Alkol kullanan sporcuların deneyime açıklık ve duygusal dengesizlik özelliğinin yüksek olduğu belirlenmiştir. Duygusal dengesizlik kişilik özelliği değerinin egzersiz yapmayan sporcularda daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Öneriler

Elde edilen bulgular doğrultusunda şu öneriler geliştirilebilir;

1. Ekstrem sporcuların kişilik özellikleri sosyo- ekonomik ve sosyo -kültürel değişkenler dikkate alınarak incelemelidir.
2. Ekstrem sporcuların yaptıkları spor branşına bağlı olarak alışkanlıkları, istek ve beklentilerine yönelik farklı çalışmalar yapılarak bu alandaki literatüre katkı sağlanabilir.

KAYNAKÇA

- Ağlönü, A., Baştuğ, G., Mutlu, T.O., Pala, A. (2017). Examining Risk-Taking Behavior and Sensation Seeking Requirement in Extreme Athletes, *Journal of Education and Learning*, 6,1, 330-336.
- Altinköprü, T. (2002). *Eğitim Açısından Çocuk Psikolojisi Çocuğun Başarısı Nasıl Sağlanır*, Hayat yayınları, İstanbul.
- Antonioni, D. (1998). Relationship Between The Big Five Personality Factors and Conflict Management Styles, *International Journal of Conflict Management*, 9, 4, 336-355.
- Aral, N., Baran, G., Bulut, Ş., Çimen, S. (2000). *Çocuk Gelişimi 2*, Yapa Yayınları, İstanbul.
- Arıkan, O. (2001). *Çocuğunuzun Başarısında Tuzunuz Bulunsun*, Arıkan Yayınları, İstanbul.
- Aydın, M., (2000). *Kurumlar Sosyolojisi*, Vadi Yayınları, Ankara.
- Ayhan, C., Eskiler, E., Ekinci,N.E. (2018). Extreme Sporcuların Serbest Zaman Tatmin Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi, 2. Uluslararası Akademik Spor Araştırmaları Kongresi, 19-21 Eylül, Gürcistan .
- Aytaç S. (2000). *İnsanı Anlama Çabası*, Ezgi Yayıncılık, Bursa.
- Bacanlı, H. (2001). *Gelişim ve Öğrenme*, Nobel Yayın Dağıtım, Dördüncü Baskı, Ankara.
- Bacanlı, H., İlhan, T., Arslan, S. (2009). Beş Faktör Kuramına Dayalı Bir Kişilik Ölçeğinin Geliştirilmesi: Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi (SDKT). *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7, 2, 261- 279.
- Bandura, A. (2001). SocialCognitive Theory: An Agentic Perspective. *Annual Review of Psychology*, 52, 1-26.

Bardavit, M. (2007). Kişilik yapılarının stresi değerlendirme, stresle başa çıkma yaklaşımları, algılanan stres ve iş doyumunu üzerinde olan etkisinin karşılaştırmalı olarak incelenmesi, İstanbul Üniversitesi, Yüksek lisans tezi, İstanbul.

Başaran, İ. (2000). Örgütsel Davranış; İnsanın Üretim Gücü, Umut Yayın, Dağıtım, Ankara.

Bayrakçı, M. (2007). Sosyal Öğrenme Kuramı Ve Eğitimde Uygulanması, SAÜ Eğitim Fakültesi Dergisi, 14, 198-210.

Bennett, G., Henson, R.K. & Zhang, J. (2003). Generation Y's perceptions of the action sports industry segment. *Journal of Sport Management*. 17, 95-115

Bono, J.E., Boles, T.L., Judge, T.A., Lauver, K.J. (2002). The Role of Personality in Task and Relationship Conflict, *Journal of Personality*, 70,3.

Burger, J. M. (2006). Kişilik, (Çev.,Sarıoğlu,D.E.), 1. Basım, Ankara: Kaknüs Yayınları.

Büyükkaragöz, S. , Muşta, M. (1998). Öğretmenlik Mesleğine Giriş, Mikro Yayınları, Konya.

Campbell, D., Johnson, E. (2005) "If it can't kill you, it just isn't sporting", *Observer*, 27 March, 6 .

Ceylan M, Tekin A, Özdağ S, Ceylan Ö. (2010). Uçurtma ve rüzgar sörfü yapan bireylerin bazı kişilik özelliklerinin karşılaştırılması. *Türkiye Kickboks Federasyonu Spor Bilimleri Dergisi* 2(2): 52-66

Carver, C. S. ve Scheier, M. F. (1994). Situational coping and coping dispositions in a stressful transaction. *Journal of Personality and Social Psychology*, 66 , 184- 195.

Chamorro-Premuzic, T. (2007). *Personality and Individual Differences*. Oxford: WileyBlackwell.

Cole, L., Morgan, J.B. (2001). Çocuk ve Gençlik Psikolojisi (Çeviri: Belkıs Halim Vaasıf) M.E.B. Yayınları No: 3417, İstanbul.

Cosci F, Corlando A, Fornai E, Pistelli F, et al. (2009). Nicotine dependence, psychological distress and personality traits as possible predictors of smoking cessation. Results of a double-blind study with nicotine patch. *Addictive Behaviors*.34, 28-35.

Costa, P.T. Jr., McCrae, R.R. (1980). Influence of extraversion and neuroticism on subjective well-being: Happy and unhappy people, *Journal of Personality and Social Psychology*, 38, 668–678.

Costa, P. T., McCrae, R. R., & Dye, D. A. (1991). Facet Scales for Agreeableness and Conscientiousness; a Revision of the NEO Personality Inventory. *Personality and Individual Differences*, (12) 9, 887-898.

Costa, P. T. ve McCrae, R. R. (1995). Domains and facets: Hierarchical personality assessment using the revised neo personality inventory. *Journal of Personality Assessment*, 64 (1), 21-50.

Coşgun, M. (2012). Gençlerin Kimlik Gelişimi Ve Sosyalleşme Sürecine Televizyon Dizilerinin Etkisi, *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, 28.

Coşkun, A.T., (2005), Yaşayarak Öğrenme. 3. Doğa Sporları ve Bilim Sempozyumu Bildiri Özetleri Kitapçığı, Hacettepe Üniversitesi, Ankara

Cüceloğlu, D. (1991). *İnsan ve Davranışı*, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Cüceloğlu, D. (2000). *İçimizdeki Çocuk*, 26. Basım, Remzi Kitapevi, İstanbul.

Dal, N.E., Dal, V. (2014). Kişilik Özellikleri Ve Sosyal Ağ Sitesi Kullanım Alışkanlıkları: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 6,11, 144-162.

David, J. P., Suls J. (1999), “Coping Efforts in a Daily Life: Role of Big Five Traits and Problem Appraisal” *Journal of Personality* 67:2, April, ss. 265-294.

Davis-Berman J, Berman D. (2002). Risk and Anxiety in Adventure Programming. *Journal of Experiential Education*, 25, 305-310.

Demir C. (2012). Kişilik Özellikleri ve İş Tatmini Arasındaki İlişkiyi Belirlemeye Yönelik Bir Uygulama. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Malatya: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı Yönetim ve Organizasyon Bilim Dalı.

Demirhan, G., (2003), “Boş Zamanları Değerlendirme Paneli” 1. Gençlik Boş Zaman ve Doğa Sporları Sempozyumu, 246-272, Ankara.

Demirhan G. (2005). Mountaineers’ risk perception in outdoor-adventure sports: a study of sex and sports experience. *Perceptual and Motor Skills*, 100, 1155-1160

Demirhan, G., Aşçı, H., Kangalgil, M., Saraçbaşı, O. (2014) Perception of Risk and Attractiveness of Extreme Sports Among Turkish University Students, *Hacettepe Journal of Sport Sciences*, 25 (1), 11–22.

Digman, John M. (1990). Personality Structure: An Emergence of The Five- Factor Model. *The Annual Review of Psychology*, 41, 417-440

Doğan, O. (2005) Spor Psikolojisi, Nobel yayın dağıtım, ikinci baskı, Ankara, 49-60.

Eren, E. (2004). Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul.

Eripek, S. (1993). Spor Psikolojisi, Anadolu Üniversitesi, Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, yayın no:281, Eskişehir.

Ewart A. (1983). Outdoor adventure and self-concept: a research analysis. centre of leisure studies. Eugene: University of Oregon; 27-29

Eysenck HJ, Eysenck SB (1975), Manual of the Eysenck Personality Questionnaire (adult and junior). Hodder & Stoughton, London.

Eysenck, H.J., G. Wilson. (2000). Kişiliğinizi Tanıyın, 4. Baskı, (Çev:Erol Erduran), Remzi Kitabevi, İstanbul.

Feist, J. (1990). Theories of Personality, Mc Neese State University.

Feist, J., Feist G. J. (2006). Theories of Personality, New York: McGraw- Hill.

Fletcher, R.(2008). Living on the Edge: The Appeal of Risk Sports for the Professional Middle Class. *Sociology of Sport Journal*, 25, 310-330.

Friedman, H., S., Schustack, M., W. (1999). *Personality: Classic Theories and Modern Research*. USA: Allyn & Bacon.

Gallagher, D.J.(1990). Extraversion, neuroticism and appraisal of stressful academic events”, *Journal of Personality and Individual Differences*, 11, 1053–1057.

Gençtan, E. (1988). *Çağdaş Yaşam ve Normaldışı Davranışlar*, Remzi Kitabevi, Ankara.

Graziano, W.G., Jensen-Campbell, L.A., Hair, E.C. (1996), “Perceiving Interpersonal Conflict and Reacting to it: The Case for Agreeableness”, *Journal of Personality and Social Psychology*, 70, ss. 820-835.

Goldberg, L. R. (1992). The Development of Markers for the Big-Five Factor Structure. *Psychological Assessment*, (4) 1, 26-42.

Gosling, Samuel D., Adam A Augustine, Simine Vazire, Nicholas Holtzman, Sam Gaddis, (2011), Manifestations of Personality in Online Social Network: Self-Reported Facebook-Related Behaviors and Observable Profile Information, *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*,14, 9.

Güngör, A. 1989. Lise öğrencilerinin özsaygı düzeylerini etkileyen etmenler. Doktora tezi (basılmamış). Hacettepe Üniversitesi, 180, Ankara.

Hazar, A., (2003), *Rekreasyon ve Animasyon*, Detay Yayıncılık, Genişletilmiş 2. Baskı, Ankara

Hughes, D.J., Moss Rowe , Mark Batey, Andrew Lee, (2012), A tale of two site: Twitter v: Facebook and the personality predictors of social media usage, *Computers in Human Behavior*, 28, 561–569.

Jensen-Campbell, L.A. Gleason, K.A., Adams, R., Malcolm, K.T. (2003). “Interpersonal Conflict, Agreeableness, and Personality”, *Development Journal of Personality*”, 71: 6, December, ss.1059-1085.

Karancı,A.N., Dirik, G., Yorulmaz,O. (2007). Eysenck Kişilik Anketi Gözden Geçirilmiş/Kısaltılmış Formu'nun (EKA-GGK) Türkiye'de geçerlik ve güvenilirlik çalışması, Türk Psikiyatri Dergisi, 18, 3,1-8.

Karayol, M. (2013). Takım Sporları Ve Doğa Sporları Yapan Erkek Sporcuların Liderlik Özelliklerinin İncelenmesi, İnönü Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek lisans Tezi, Malatya.

Kınık, S. (2007). Kişilik Özellikleri İle İş Doyumu Arasındaki İlişki, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Eskişehir.

Koruç, Z., Bayar P., (1989). Sporun Kişilik Üzerine Etkileri Araştırma Raporu, Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü, SESAM, Ankara, Kotan, Ç., Hergüner, G., Yaman, Ç. (2009). İlköğretim Okullarında Okuyan Sporcu Öğrencilerin Spor Yapmalarında Okul Ve Aile Faktörünün Etkisi (Sakarya İl Örneği), *Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 3, 1, 49-58.

Kulaksızoğlu, A. (2003). *Farklı Gelişen Çocuklar*, Epsilon Yayıncılık, İstanbul.

Kuru, E., (2000). Sporda Psikoloji, Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Basımevi, Ankara, 82-83.

Kuru, E. (2003). Farklı Statüdeki Beden Eğitimi Bölümü Öğrencilerinin Kişilik Özellikleri. G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi. 23(1):175- 191.

Küçük, V., Koç H. (2004). Psiko-Sosyal Gelişim Süreci İçerisinde İnsan ve Spor İlişkisi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 10.131-141

Leea, T.H., Tsengb,C.H. (2015) How personality and risk-taking attitude affect the behavior of adventure recreationists, *Tourism Geographies*, 17, 3, 307331.

Lee, S., Moonhee Cho (2011), Social Media Use in a Mobile Broadband Environment: Examination of Determinants of Twitter and Facebook Use, Mobile Marketing Association, IJMM , Winter ,6,2.

Lewis, C.A., Francis, L.J., Shevlin, N., Forrest, S. (2015). Confirmatory factor analysis of the French translation of the abbreviated form of the Revised Eysenck Personality Questionnaire (EPQR-A). *European Journal Psychological Assessment*, 18, 79-185.

Malone, D. (2002), "Knowledge Management: A Model For Organizational Learning", *International Journal of Accounting Information Systems*, Vol. 3: 111-123.

Martha C, Sanchez X, Gomà-i-Freixanet M. (2009). Risk perception as a function of risk exposure amongst rock climbers. *Psychology of Sport and Exercise*, 10, 193-200.

Matthews, G., Derryberry, D., & Siegle, G. J. (2000). *Personality and Emotion : Cognitive Science Perspectives*. in, *Advances in Personality Psychology*. (Ed.) S. E., Hampson, Psychology Press Ltd., East Sussex

McCrae R. R., Costa, P. T. (1987). Validation of the Five-Factor Model of Personality Across Instruments and Observers. *Journal of Personality and Social Psychology*, (52) 1, 81-90.

McCrae, R. R. and John, O. P. (1992). An introduction to the five factor model and its applications, *Journal of Personality*, 60(2), 175-215
McCrae, R. R. ve Costa, P.T. (2003) *Personality in Adulthood*, New York: Guilford Press.

McCrae, R. R., Costa, P.T. (2003). *Personality in Adulthood*, New York: Guilford Press.

McCrae, R.R., Costa, P.T.(2006). *Personality in adulthood, a five-factor theory perspective*. Second Edition, Guilford Press, New York.

McCrae, R.R., Costa Jr., P.T. (2008). *Handbook of personality theory and research*. In O.P. John, R.W. Robbins & L.A.Pervin (Eds.), *The five-factor theory of personality* (pp 159- 181). Newyork: The Guilford Press

McShane, S.L., Von Glinow, M.A. (2005). *Organizational Behavior: Emerging Realites For The Workplace Revolution*, McGraw Hill Companies, Inc., New York.

- Mearns, J. (2004). The Social Learning Theory of Julian B. Rotter (2, 21-41).
- Mengütay, S., (2003), “Boş Zamanları Değerlendirme Paneli” 1. Gençlik Boş Zaman ve Doğa Sporları Sempozyumu, Bildiri kitabı, 246-272, Ankara.
- Merritt, C. J., Tharp, I. J. (2013) Personality, self-efficacy and risk-taking in parkour (free-running), *Psychology of Sport and Exercise*, 14, 608-611.
- Moberg P.J. (2001), “Linking Conflict Strategy to the Five-Factor Model: Theoretical and Empirical Foundations”, *International Journal of Conflict Management*, 12, 1, ss. 47-68.
- Morpa, (2005). Spor Ansiklopedisi, Cilt 3, Asır Matbaası, İstanbul. 74
- Mount, M.K. Barrick, M.R. Scullen, S.M. ve Rounds, J., 2005. Higher-Order Dimensions of the Big Five Personality Traits and the Big Six Vocational Interest Types. *Personnel Psychology*. 58, 447-478.
- Neuman, G. A. ve Wright, J. (1999). Team effectiveness: Beyond skills and cognitive ability, *Journal of Applied Psychology*, 84 (3), 376-389.
- Olrich, T. (1992). Psychosocial factors associated with AS use should be conducted It is important to assess AS users’ and nonusers’ perceptions of AS, *Journal of Applied Social Psychology*, 15, 1214-1225.
- Ormel, J., Wohlfarth, T. (1991). How neuroticism, long-term difficulties, and life situation change influence psychological distress: A longitudinal model, *Journal of Personality and Social Psychology*, 60, 744–755.
- Quercia, D., Kosinski, M., Stillwell, D., Crowcroft, J. (2011). Our Twitter Profiles, Our Selves: Predicting Personality with Twitter, In *Privacy, Security, Risk and Trust*, 2011 IEEE Third International Conference on and 2011 IEEE Third International Conference on Social Computing, 180–185, IEEE.
- Özkalp, E., Arıcı, H., Aydın, O., Bayraktar, R., Uzunöz, A., Erkal, B. (2000). Davranış Bilimine Giriş, (Editör: Enver Özkalp), 3. Baskı, Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 1027.
- Pedersen DM. (1997). Perceptions of high risk sports. *Perceptual and Motor Skills*, 85, 756- 758.

Powell, C., The Perception of Risk and Risk Taking Behavior: Implications for Incident Prevention Strategies. p.1, Wilderness and Environmental Medicine, 2007; (18): 10-15.

Rezvanfard M, Ekhtiari H, Mokri A, et al. (2009). Psychological and behavioral traits in smokers and their relationship with nicotine dependence level. Archives of Iranian Medicine, 13:395-405.

Rinehart, R.E., Sydnor, S. (eds) (2003). To the Ekstrem: Alternative Sports. Inside and Out. Albany, NY: State University of New York Pres.

Rutledge, K. (2000). Social Learning Theory – Notes on Ormond’s Psychology of Learning. , http://teachnet.edb.utexas.edu/lynd_abbotta/Social.html> 05.01.2017.

Ryan, T., Xenos, S. (2011). Who uses Facebook? An investigation into the relationship between the Big Five, shyness, narcissism, loneliness, and Facebook usage. Computers in Human Behavior, 27, 5, 1658–1664

Saymaz, İ. (2003). Üniversite Öğrencilerinin Kişilerarası İlişkileri ve Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Schultz, D. P., Schultz, S. E. (2001). Theories of Personality, 7th. Edition, Thomson, Learning Inc.

Schultz, D.P., Schultz, S.E. (2002). Modern Psikoloji Tarihi, (Çev. Yasemin Aslay) Kaknüs Yayınları, 2. Basım, İstanbul.

Shaffer, D. (2004). Child Psychology, Blackwell Publishing.

Shannon, C., S., Werner, T., L. (2008). The Opening of a Municipal Skate Park: Exploring the Influence on Youth Skateboarders’ Experiences. Journal of Park and Recreation Administration Fall, 3(26):39-50.

Shaye, A., (2009). Infidelity İn Dating Relationships: Do Big Five Personality Traits And Gender Influence Infidelity?, Doctoral Dissertation, Alliant International University, California.

Sığrı, Ü., Gürbüz, S. Akademik Başarı ve Kişilik İlişkisi: Üniversite Öğrencileri Üzerinde Bir Araştırma, KHO Savunma Bilimleri Dergisi, 101, 30-48.

Siedentop, D., (2004), Introduction to Physical Education Fitness, and Sport, (Fifth Edition), Mc-Graw Hill, Boston.

Somer, O., Korkmaz, M., Tatar, A.(2002). Beş Faktörlü Kişilik Envanteri'nin Geliştirilmesi-I: Ölçek ve Alt Ölçeklerin Oluşturulması, Türk Psikoloji Dergisi,17,49, 21–33.

Sport Sector Analysis Report [homepage on the Internet]. [Updated: Şubat 5 2010] Available from: [http:// www.americansportsdata.com/sports_sector_analysis1.asp](http://www.americansportsdata.com/sports_sector_analysis1.asp) (Erişim: 12.05.2018).

Sümer, N., Güngör, D. (1999). Çocuk yetiştirme stillerinin bağlanma stilleri, benlik değerlendirmeleri ve yakın ilişkiler üzerindeki etkisi, Türk Psikoloji Dergisi, 14, 35-58.

Syer J, Connolly C. (1998). Sporcular İçin Zihinsel Antrenman Rehberi. (FV ErkanÇev.) Ankara: Bağırhan Yayinevi.s. 9–11

Şimşek, K.Y. (2010) Dünya Spor Endüstrisinde Ekstrem Sporların Gelişimi ve Yeri, Celal Bayar Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Bilim Dergisi, 5, 1, 21-27.

Tatlıhoğlu, K. (2014). A Research Subscales Of Undergraduates' Personality Traits According To Five Factor Personality Theory In Terms Of Some Variants, Journal of History School (JOHS), 7 (17), 939-971.

Tomlinson, J., (1994). The İllustrated Guide to Maksimum Adrenalin Thrills. Italy .

Ulusoy, A., Güngör, A.A., Akyol, A.K., Subaşı, G., Ünver, G.B., Koç, G.E. (2014). Eğitim Psikolojisi, Anı yayıncılık, 4. Baskı, Ankara, 181-197.

Uyan, G. 2002, Öğretmenlerin İş Değerleri, Kişilik Özellikleri ve İş Tatminleri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi: MEB'na Bağlı Resmi ve Özel Eğitim Kurumlarında Gerçekleştirilen Bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Vagias W, Morais D, Dziubek D. (2005). The role of risk perception in a one–day wilderness whitewater rafting trip. Northeastern Recreation Research Symposium. USDA Forest Service Newtown Square, PA.

Watson, D., Clark, L.A.(1984).Negative affectivity: The disposition to experience aversive emotional states”, Psychological Bulletin, 96, 465–490.

Weinberg, R.S., Gould, D. (2011), Foundations of sport and exercise psychology, (Çeviri; Şahin, M., Koruç, Z.- *Spor ve Egzersiz Psikolojisinin Temelleri*), Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, 27-50.

Williams, L. (2002). Çocuğunuzu Keşfedin. (Çev. Miyase Koyuncu), Hayat Yayınları, İstanbul.

Yanbastı, G. (1990), Kişilik Kuramları, Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi. Yayınları, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir, 132-138.

Yavuzer, H. (2000). Ana-baba ve çocuk. 13. Baskı., Remzi Kitabevi, İstanbul,262.

Zel, U.(2001). Yönetim ve Organizasyon, Ed: Güney. S., Ankara, Nobel Yayın Dağıtım.

<http://www.canaktan.org/yonetim/insan-yonetim/motivasyon-teorileri.html>.

<http://pdrgunlugu.net/carl-gustav-jungun-kisilik-kurami/> 06.01.2017.

<http://terapistim.tr.gg/KAREN-HORNEY-VE-B-Ue-T-Ue-NC-Ue-L-> 06.01.2017.

<http://merih.net/m2/lid/wmetate> Ateş, Metin, 20/2/2017.

<http://www.maca-lester.edu/geography/mage/curriculum/lessons/ekstremsports.pdf>
(www.maca-lester.edu/ekstremsports).

<http://www.yesilay.org.tr/wpcontent/uploads/Raporlar>.

EKLER

Ek.1.

Açıklama: Aşağıda bireyleri tanımak için kullanılan sıfat çiftleri verilmektedir. Sizden istenen, her bir sıfat çiftini okuyarak size uygunluk derecesine karar vermenizdir. Her sıfat çifti için bir tek daireyi doldurunuz. Doğru cevap yoktur, size uygun cevap vardır. Bunu dikkate alarak cevaplamaya çalışınız. Cevaplarınızı aşağıdaki örneklere göre belirtiniz.

	Çok uygun	O.dukça uygun	Biraz uygun	Ne uygun, ne uygun değil	Biraz uygun	O.dukça uygun	Çok uygun	
İçedönük	☐	☒	☐	☐	☐	☐	☐	Dışadönük
İçedönük	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☒	Dışadönük
İçedönük	☐	☐	☐	☒	☐	☐	☐	Dışadönük

Bu örneklerde,

1. Örnek kişi kendini oldukça içedönük olarak görmektedir,
2. Örnek ise kişi kendini çok dışadönük olarak görmektedir,
3. Örnek ise kişi bu boyutlarda kararsızdır veya her iki sıfatı da kendine uzak veya yakın görmektedir, anlamına gelmektedir.

		Çok uygun	O.dukça uygun	Biraz uygun	Ne uygun, ne uygun değil	Biraz uygun	O.dukça uygun	Çok uygun	
1	Sakin	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Sinirli
2	Yalnızlığı tercih eden	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Sosyal (topluluğu seven)
3	Sanata ilgisiz	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Sanata ilgili
4	Kindar	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Affedici
5	Düzensiz	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Düzenli
6	Sabırlı	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Sabırsız
7	Silik	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Atak
8	Hayal gücü zayıf	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Hayal gücü kuvvetli
9	(Başkalarına) kayıtsız	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Yardımsız
10	Sorumsuz	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Sorumluluk sahibi
11	Rahat	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Tedirgin
12	Uyuşuk, eliağır	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Canlı
13	Dargörüştü	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Geniş görüşlü
14	Rekabetçi	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	İşbirliği yapan
15	Hırslı değil	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Hırslı
16	Tutarlı	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Tutarsız
17	Durgun	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Delidolu
18	Alışılmış	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Yenilikçi
19	Kibirli	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Alçakgönüllü
20	Dikkatsiz	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Dikkatli
21	İyimser	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Karamsar
22	Neşesiz	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Neşeli

Ek.2.

23	Meraksız	o	o	o	o	o	o	o	Meraklı
24	Asi	o	o	o	o	o	o	o	Uysal, yumuşak başlı
25	Gayretsiz	o	o	o	o	o	o	o	Gayretli
26	Huzurlu	o	o	o	o	o	o	o	Huzursuz
27	Arka planda kalan	o	o	o	o	o	o	o	Öne çıkan
28	Tutucu	o	o	o	o	o	o	o	Liberal
29	Acımasız	o	o	o	o	o	o	o	Merhametli
30	Hazırlıksız	o	o	o	o	o	o	o	Hazırlıklı
31	Kaygısız	o	o	o	o	o	o	o	Kaygılı
32	Dikkat çekmeyen	o	o	o	o	o	o	o	Baskın, belirgin
33	İlgileri dar	o	o	o	o	o	o	o	İlgileri geniş
34	Bencil	o	o	o	o	o	o	o	Fednkâr (diğcrgam)
35	Disiplinsiz	o	o	o	o	o	o	o	Disiplinli
36	Yeni ilişkilere kapalı	o	o	o	o	o	o	o	Yeni ilişkilere açık
37	Etkisiz	o	o	o	o	o	o	o	Etkili
38	Hoşgörüsüz	o	o	o	o	o	o	o	Hoşgörülü
39	Donuk	o	o	o	o	o	o	o	Coşkulu
40	İnatçı	o	o	o	o	o	o	o	Uzlaşmacı

Boyutlar:	Maddeler
Duygusal Dengesizlik/Nevrotizm	1,6,11,16,21,26,31
Dışadönüklük	2,7,12,17,22,27,32,37,39
Deneyime Açıklık	3,8,13,18,23,28,33,36
Yumuşakbaşlılık	4,9,14,19,24,29,34,38,40
Sorumluluk	5,10,15,20,25,30,35

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı: Harun ÖZER

Doğum Yeri: YOZGAT

Doğum Tarihi: 09.03.1984

Medeni Hali: Bekar

Eğitim Ve Akademik Bilgiler

Lisans: 2012-2016: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Beden Eğitimi Ve Spor
Yüksekokulu/ Antrenörlük Bölümü

Lisansüstü Öğrenimi: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi – Sosyal

Bilimler Enstitüsü – Rekreasyon Anabilim Dalı

Yabancı Dil: İngilizce

Mesleki Bilgiler

Antrenör

Tenis 2. Kademe antrenör

3 Yıldız Dalışlık Belgesi

Gümüş Cankurtaran

Türkiye Motor Spor Federasyonu A Lisans hakem